

## Decorated wooden ceiling centers in Haciveliler, Hacibayramlar and Hisarardı neighborhoods in Muğla-Yatağan district<sup>1</sup>

Nurcan Bahargülü<sup>2</sup> 

<sup>2</sup> Faculty of Letters, Department of Art History, Selçuk University, Konya, Türkiye.

### ABSTRACT

In a traditional Turkish house, the fixed areas covering the top of the spaces are called ceilings. The ceiling, one of the houses' interior reinforcement elements, is one of the most elaborate and richly decorated parts. The top parts of the tents, known as tünük, where people lived in Central Asia, were left open and their interiors were decorated, resembling the ceilings of traditional houses. The circular or polygonal ceilings of topak houses, which resemble domes, are also likened to the upper roofing system in houses. The wooden ceilings and ceiling medallions of the houses in Haciveliler, Hacibayramlar, and Hisarardı villages, which we have covered limited as Gökbel villages in the Yatağan district of Muğla, have significance in terms of their unique handicraft. Each of the ceiling medallions was made in a different form. The ornaments on the ceiling medallions are carved and embossed. These houses were built in the countryside and have one- or two-room plans with an anteroom (outside). These houses with flat soil housetops were later covered with wooden hipped roofs. It is seen that the room interiors are divided by a wooden pillar as seki altı and seki üstü (a seki is a seating platform leaning against the wall). In the seki altı section are pabuçluk (a shoe rack), bömbelik (a larder), a wooden shelf and sulukluk (drinking water niche). In the section of seki üstü, there are yüklük (big cabinets), sandıklık (a dowry chest), hearth, cupboards and ceiling. This study discusses examples selected from three different villages. The wooden ceiling medallions of these houses belonging to Haciveliler, Hacibayramlar and Hisarardı villages were evaluated, and eleven ceiling medallions were analyzed. Nine examples from Haciveliler and one example each from Hacibayramlar and Hisarardı villages were included in this study. The fact that the wooden ceilings and ceiling medallions of these three villages have not been published before makes this study unique. These ceilings made by local craftspeople also differ in terms of artistry among the houses in the region. It is our greatest wish that these unregistered houses and their wooden ornaments are preserved and their values are transferred to future generations.

### KEYWORDS

Muğla-Yatağan, Gökbel Villages, House, Wooden Ornament, Ceiling Hub

## Introduction

When examining the locations of traditional houses in Anatolia, it is essential to distinguish between rural and urban settings. The interior layouts of houses built by villagers in rural areas, who are generally tied to the land or engaged in agriculture, differ significantly from those found in urban settings. The interiors of the houses built by villagers using their own means are typically plain, simple, and shaped in accordance with basic needs.

The sofa and the interior of the rooms were arranged to meet the inhabitants' basic needs. In mountainous regions commonly referred to as mountain villages, houses are generally single-

<sup>1</sup> I would like to thank my professor, Dr. Osman Kunderacı, for encouraging and supporting me in conducting research in this area.

storey and consist of a few rooms, with a wooden kibet or çıkartmalık (ayazlık), small structures designed for sitting, placed in front of the exterior sofa. The design of these houses was shaped by the geographical conditions in which they were built. The layout of the rooms, the placement of wooden interior elements, and the position of the hearths reflect the influence of the local climate. In particular, the orientation of the chimneys was adjusted according to the direction of the wind to ensure proper ventilation. Likewise, sunlight and wind were significant factors in determining the placement of windows and doors (Küçükerman, 1988).

The house is a physical space where individuals or families continue their lives. Moreover, houses are structures where people meet their sociological, psychological, physiological, cultural, and economic needs. In order to facilitate their daily lives, people have organized their living spaces based on their own measurements. The rooms were built to allow free movement, and provide space for cooking and sleeping, all in accordance with human body proportions—considering arm, leg, foot, span, and height dimensions. Thus, it is understood that human measurements are closely related to the golden ratio (Küçükerman, 1988).

In using individual and shared spaces, people shaped their houses according to their essential and personal needs. As these needs increased, the concept of the sofa emerged. The sofa is described as a “shared space between rooms” and serves as an architectural element that facilitates movement between them. In this context, the sofa is a spacious area where family members gather, women carry out daily chores, meals are eaten, guests are hosted, and social events, such as engagements and henna nights, are held. Thus, the sofa played an important role in shaping the spatial organization of the house. Depending on the region, the sofa is also referred to by different names, such as sayvan, eyvan, çardak, hayat, and hanay (Küçükerman, 1985; Kunduracı and Bahargülü, 2017).

Regarding plan layout, the earliest examples of houses appear to have been built without a sofa. As the number of rooms increased and each individual required more personal space, the concept of the sofa began to take shape. Influenced by the geography and climate of their locations, sofas came in different types, including exterior sofas, interior sofas, and central sofas. Several typological studies have been conducted on the development of the sofa and the room (Eldem, 1954; Aksoy, 1963; Kuban, 1995). Over time, the sofa evolved to include sections, such as seki, taht, and köşk, reflecting the increasing importance given to guests (Arel, 1982).

Rooms are independent units within the house that symbolize the private lives of individuals (Arseven, 1975). However, their functions go far beyond this definition, as rooms serve multiple purposes within the household. In addition to activities, such as sitting, sleeping, and working, they may also contain gusülhane units, small spaces designated for bathing and ritual cleansing (Cansever, 2002; Eldem, 1941).

In the formation of the house’s floor plan, the placement and orientation of the rooms were taken as the primary considerations. The position of the rooms was determined based on climatic features and geographical conditions, such as wind and sunlight. Thus, traditional houses included separate rooms for summer and winter (Kunduracı et al., 2020). The main living areas were located on the upper floor, with rooms often projecting outward toward the street. Rooms used for daily living were oriented toward the street, while bedrooms, children’s rooms, and bridal rooms were generally placed facing the courtyard or the rear façade.

In societies with a traditional family structure, each room functioned as a small house in itself. Each room also carried a strong sense of privacy. This is best exemplified by the fact that doors did not open directly into the sofa, yüklük and gusülhane units were positioned behind doors, and windows were covered from the outside with shutters and lattices (Eldem, 1954; Arel, 1982; Kuban, 1995). The number of rooms in a house was determined by the financial status of the homeowner; those who were wealthier built houses with more rooms. From the perspective of spatial development, these additional rooms eventually gave rise to the concepts of haremlik and selamlık (the private and guest quarters, respectively) (Sözen and Eruzun, 1996). While

these houses typically had a başoda (main room), in larger houses with multiple rooms, more than one main room could be found. The interior of the başoda was arranged differently from the others (Küçükerman, 1985). Depending on the region, these main rooms were referred to by different names: in Kula, they were known as “Yaren Odası” (Şenalp, 1984); in Uşak, as the guest room (sohbetçi) (Sayan, 1997); and in Isparta, as the “Bey Odası” (Demirci, 2011). The most striking features of these spacious and elaborately decorated rooms were their richly ornamented ceilings and central ceiling medallions.

The ceiling is defined as the surface located above any enclosed space, corresponding to the underside of the floor above (Hasol, 1998). In other words, it refers to the elements that cover the upper parts of rooms and sofas on each floor, aligning with the flooring of the story above (Arseven, 1975).

Ceilings, considered the most ornamented parts of the house, were also designed in harmony with the floor. Square, rectangular, and domed ceilings were quite common. These geometric forms were often imbued with symbolic meanings and dimensions. Depending on the homeowner’s financial means, ceilings were designed with different shapes and decorative compositions. There are various types of ceilings, including: kirişli (flat beam ceiling), kubbeli (domed), bakkal, çökertme (recessed or tray ceiling), sade (plain), geçmeli (interlocked), tonoz (vaulted), and yelpaze (fan-shaped) ceilings (Arseven, 1975). At the center of these ceilings, decorative medallions (göbek) were placed. Especially in main rooms, these medallions—placed at the center of the ceiling—attract attention with their intricate ornamentation. In some cases, these decorative elements were later applied onto the ceiling as separate additions. They were crafted in various shapes, such as square, rectangular, polygonal, hexagonal, octagonal, and oval. Depending on their geographical context, ceiling medallions varied in form, and their surroundings were often decorated using the çitakari technique. Most examined ceilings were constructed as flat ceilings using the underside nailing (çakma) technique, with centrally recessed medallions carved inward. At the very center, decorative motifs hanging downward were also featured. It was determined that the ceiling decorations in these rural houses were made by local craftsmen using regionally distinctive motifs.

These ceilings, wooden structural elements covering the upper parts of rooms, reflect the spatial articulation and division between the seki altı and seki üstü. When there is no internal division within the room, the entire ceiling is decorated as a whole (Kuban, 2018). While the floors are generally quite plain, the ceilings are richly adorned. Küçükerman emphasizes the relationship between the floor and ceiling by stating, “Above is the sky, below is the earth,” referring to the floor as the “lower covering” and the ceiling as the “upper covering” (Küçükerman, 1985). The ceiling is one of the most important elements that shape the room. The seki altı, which is lower in elevation, is separated by a wooden beam, while the seki üstü is higher and covered with a more decorative ceiling. One of the main reasons for such elaborate ceiling designs is the cultural inclination of Turkish people to beautify their living spaces and their deep appreciation for interior aesthetics.

Rooms were generally square or rectangular in shape, and their ceilings were designed in accordance with the shape of the room. The prevalence of nearly square ceilings and the emergence of different ceiling types were directly related to the flooring layout (Küçükerman, 1985). Moreover, the use of square, rectangular, circular, or wheel-of-fortune ceiling forms, often richly decorated, and the frequent inclusion of motifs resembling the sun, moon, and stars from the sky reflect a symbolic relationship between the earth and the heavens (Çaycı, 2017; Kunduracı and Bahargülü, 2017). With their ornamental appearance and square forms, these ceilings also resemble the mandala, a Far Eastern symbol representing the universe. Through this resemblance, the harmony between the earthly and celestial realms was artistically expressed (Çaycı, 2017).

Just like the ceilings themselves, the ceiling medallions were also highly ornate. The ceilings of rooms were generally organized from the inside outward. A traditional ceiling comprised four main sections: the ceiling medallion, the ceiling surface, the ceiling border, and the ceiling molding (Sertyüz, 2022). In fieldwork conducted across three neighborhoods, nine houses were examined, and eleven ceiling medallions were included in this study.

## Method

The neighborhoods of Haciveliler, Hacıbayramlar, and Hisarardı, located in the Gökbel region of Yatağan district in Muğla Province, are known as rural mountain villages. Based on the data obtained through field studies, multiple houses were identified in the area. Although these houses have been noted in some sources, to our knowledge, no studies directly focused on them; instead, they are generally mentioned in the context of regional architecture (Kunduracı, 2007). All of the houses are village houses built in rural settings. This study focuses exclusively on the ceiling medallions of these houses, which stand out for their wooden ornamentation. Fieldwork was conducted in three neighborhoods, where eleven ceiling medallions from nine different houses were examined. The wooden decorative elements in the interiors of the houses in Haciveliler, Hacıbayramlar, and Hisarardı were crafted by local artisans. While the ceilings of some of the houses have been altered over time, the ceiling medallions have remained in their original form. These examples feature flat ceilings with square or rectangular layouts, and the medallions were constructed as recessed elements. Geometric and vegetal ornamentation was frequently used in the medallions. The motifs are stylized representations of local plant forms, including flowers and leaves. They were executed using carving-relief, scratching, and imitated künde-kari techniques. The ceiling medallions examined in this study belong to the houses of Celal Ayaz, Halil İbrahim Ayaz, Muhammed-Mehmet Ayaz, Mustafa Ayaz, Mustafa Balcı, Necip Ayaz, and Ramazan Genek (Topal) from Haciveliler; the house of Kasım Coşkun from Hacıbayramlar; and the house of Ahmet Cengiz from Hisarardı. Since these houses have not been previously documented in academic publications, their inclusion in this article is expected to contribute originality to the study.

During the field study conducted between August 25 and August 29, 2020, the locations of the houses were identified with the assistance of a local guide<sup>2</sup> familiar with the area. Measured drawings of the houses were prepared, and photographs were taken and archived. The ceilings were examined in detail and compared with similar regional examples .

During the writing process, general information about the houses was provided, emphasizing the relationship and significance between the sofa and the rooms, as well as the importance of the ceiling among the interior elements. Subsequently, the houses and their ceiling medallions were presented in a catalog format, and the evaluation section, the examples were compared both individually and regionally. The study was concluded with a bibliography and tables. The craftsmen who made the wooden doors of the houses in the region were also identified as the artisans who created the examined ceiling medallions. It was determined that the wooden ceiling decorations were crafted by Mevlüt and Mehmet Özen, brothers from the Çine district of Aydın, as well as local masters from the village, including Usta Dursun Topal, Mehmet Ayaz (known as Çavuş Usta), and Ramazan Ayaz. The joining (çatma) and nailing (çakma) techniques were used in the construction of the ceiling medallions. Therefore, the production dates of these medallions can be estimated to be from 1935–1940 and later (Kunduracı, 1999).

---

<sup>2</sup> During the field studies, a local resident named Erkan Demirel, born in 1971 and from the village of Hacıbayramlar in the Yatağan District of Muğla, provided guidance. I would like to thank him for his support.

## Haciveliler Neighborhood

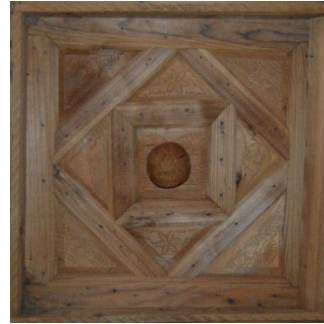
### Celal Ayaz House

Celal Ayaz House is located in the eastern part of Haciveliler Neighborhood, specifically in the Topal Ahmetler area. Situated within a wooded area, the house has a single-storey plan with an exterior sofa and two rooms. It is built within a small courtyard and has undergone numerous repairs. Originally featuring a flat earthen roof, the structure was later covered with a pitched wooden roof during restoration efforts. The exterior sofa was enclosed and repurposed as a kitchen. The main living space consists of a single room. This room includes elements, such as a yüklük, flower niche, hearth, cupboards with doors, ceiling, and windows. Known locally as the başoda, all of these features are made of wood and are richly decorated. After the restorations, only the ceiling medallion of the room has remained in its original state, while all other interior elements have been replaced or rearranged based on contemporary needs.

The ceiling is flat, and the medallion is square in shape. Triangular motifs were placed within border bands created from thin wooden laths, arranged from the outer edge inward (Fig. 1). The border bands, composed of thick and thin strips, gradually narrow toward the center. The outermost border is framed with half triangles, while double rows of zigzag motifs surround the medallion. At the center of the square medallion is a wheel-of-fortune motif composed of overlapping squares (Fig. 2). Hanging from the middle of the motif is a stylized pomegranate bud, which is referred to as a "hanger" in some regions. The corners of the wheel-of-fortune contain stylized motifs, such as clover, pinecone flower, rosebud, and leaf forms arranged from right to left (Fig. 3).



**Figure 1** Ceiling Medallion of the Room in the Celal Ayaz House



**Figure 2.** Detail of the Ceiling Medallion



**Figure 3.** Ornamentation Detail from the Ceiling Medallion

### Halil İbrahim Ayaz House

Halil İbrahim Ayaz house is located in the Abazlar area of Haciveliler Neighborhood. This house has an exterior sofa and was built as a two-storey structure with a single-room plan. In front of



the exterior sofa, there is a çıkartmalık (also known as kibet), a wooden seating area constructed for use during the summer months. The entrance is on the northern façade, and the ground floor was originally used as a stable and storage space. The main living area is located on the upper floor. A single-wing wooden door opens from the exterior sofa into the room. The room containing the decorated ceiling is situated on the western façade of the house. One of the defining elements of this room is its ceiling. The room is covered with a flat ceiling, and the centrally placed medallion is recessed and square in shape (Fig. 4).

The outermost border of the ceiling is framed with a twisted lath, within which triangular motifs are arranged. The intermediate divisions, created with delicately profiled steps, have been left unfilled. The central medallion is square and contains a wheel-of-fortune motif. The arms of the wheel-of-fortune are surrounded by empty rectangular panels, and a segmented, crowned pomegranate motif extends downward from the center (Fig. 5). According to information provided by the homeowner, the ceiling was crafted by Usta Dursun Topal, a master trained by the Özen brothers.

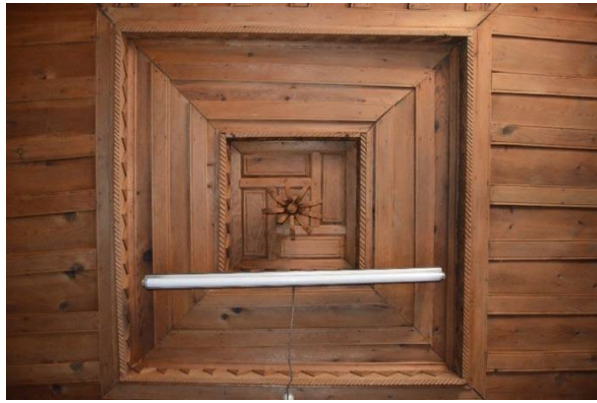


Figure 4. Ceiling Medallion of the Room in the Halil İbrahim Ayaz House



Figure 5. Wheel of Fortune and Pomegranate Motif in the Ceiling Medallion

### Muhammed (Mehmet) Ayaz House

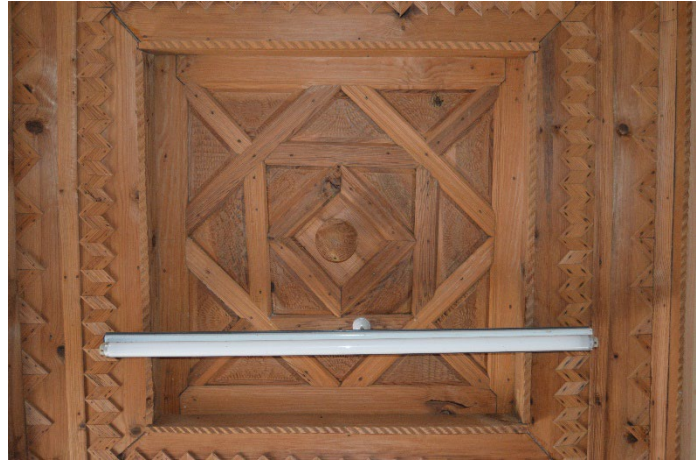
Muhammed (Mehmet) Ayaz House is located in the Abazlar area of Haciveliler Neighborhood. This house features an exterior sofa and was constructed as a two-storey building with a two-room plan. The entrance is on the southern façade, and both floors of the house are used as

living spaces. The ceiling medallion of the upstairs room, located on the northern façade, is made of wood.

The ceiling medallion, which is square in form, consists of three main sections. The outermost border and its interior are filled with sawtooth and half-triangle motifs (Fig. 6). The second border band is decorated with zigzag motifs. The central square medallion is framed with a sawtooth border. At the center of the medallion is a lozenge (diamond) motif positioned at a 45-degree angle (Fig. 7). Around this motif and at the corners are triangular panels applied using the nailing technique. Inside these panels are stylized pinecone flowers and leaves, rosettes, arrowheads, and dagger motifs, all rendered using carving-relief techniques. A pomegranate bud motif hangs downward from the very center of the medallion (Fig. 8). According to the homeowner, the ceiling was crafted by Usta Mehmet Ayaz (Çavuş Usta), a master trained by the Özen brothers.



**Figure 6.** Ceiling of the Room in the Muhammed (Mehmet) Ayaz House



**Figure 7.** Ceiling Medallion of the Muhammed (Mehmet) Ayaz House



**Figure 8.** Ornamentation Detail from the Ceiling Medallion of the Muhammed (Mehmet) Ayaz House

### Mustafa Ayaz House

Mustafa Ayaz House is located on a hill in the Abazlar area of Haciveliler Neighborhood. This house features an exterior sofa and follows a single-room plan. The entrance is on the southern façade, and in front of the exterior sofa there is a wooden çıkartmalık (kibet) constructed for seating purposes. The exterior sofa was later enclosed and converted into a room. The main living space is situated on the northern façade. On the eastern wall of the room, there are built-in wooden elements, such as a yüklük, gusülhane, and cupboards with doors. The hearth and a

window are located on the western wall. A single window on the northern façade provides natural light. The walls of the room are surrounded on three sides by wooden terek.<sup>3</sup>

The most elaborate and ornate part of the house is the ceiling. The ceiling is of the flat type, constructed using the nailing technique from below, and features a highly decorative medallion (Fig. 9). Designed in three sections from the outer edge inward, the recessed square medallion is framed on the outside by a band of half-triangle motifs. The second border band is decorated with zigzag motifs. The central part of the medallion is also square and is filled with a wheel-of-fortune motif (Fig. 10). Inside the arms of the motif are horizontal and vertical rectangular panels that have been left empty. At the very center of the medallion, a budding tulip motif extends downward. Surrounding the tulip are four-petaled crown motifs (Fig. 11). The outermost border of the medallion, with its triangle and zigzag motifs, was later painted in green and yellow, while the central part of the medallion was painted in red and blue. According to the homeowner, the ceiling was crafted by Ali Ayaz, the son of Usta Mehmet Ayaz.



**Figure 9.** Ceiling of the Room in the Mustafa Ayaz House



**Figure 10.** Ceiling Medallion of the Mustafa Ayaz House

<sup>3</sup> Terek refers to the storage sections found inside the rooms of Muğla houses, typically surrounding the walls on three sides and used to hold kitchenware. In the region, these sections are also known by various names, such as iraf, raf, almalık, sergen, and çanaklık. When these shelves are arranged in double rows, they are called almalık; if in a single row, they are referred to as terek (Kunduracı, 2007: 128).





Figure 11. Ornamentation Detail from the Ceiling Medallion

### Necip Ayaz House

Necip Ayaz House is located in the Abazlar area of Haciveliler Neighborhood. This house was built as a two-storey structure with an exterior sofa and a single-room plan. The ground floor originally functioned as a stable and hayloft, while the upper floor served as the main living area. The staircase providing access to the upper floor is located on the western façade. The exterior sofa was later partitioned and repurposed as a second room. The main living space is located on the northern façade. Within the room are wooden elements, such as a yüklük, a cupboard with doors, and a gusülhane. On the western wall, there is a central hearth flanked by two windows.

The ceiling is of the flat type, constructed from below using the nailing technique. The ceiling medallion is square and recessed in form. It is surrounded by three main border bands. The outermost borders are adorned with half-triangle and double-directional zigzag motifs. The innermost square medallion is enclosed by a twisted lath border (Fig. 12). At the center of the square medallion is a wheel-of-fortune motif featuring rotated horizontal and vertical panels set at 45-degree angles. Within these panels are stylized pinecone flowers and leaves, processed using carving-relief and scratching techniques (Fig. 13). The outermost border of the ceiling medallion is painted in green, red, and yellow, and the same color palette is used in the interior panels of the central wheel-of-fortune motif. According to the homeowner, this ceiling and the other wooden decorative elements in the house were made by Usta Çavuş Mehmet Ayaz and Usta Ramazan Ayaz, the same craftsmen who worked on the Mustafa Ayaz House.



Figure 12. Ceiling Medallion of the Room in the Necip Ayaz House



Figure 13. Ornamentation Detail from the Ceiling Medallion

#### Mustafa Balcı House

Mustafa Balcı House is located in the Abazlar area of Haciveliler Neighborhood. This house was built on a hill at the edge of the village. It has a two-room plan with an exterior sofa. Although the house has undergone various repairs, its ceiling medallions have remained in their original state. The exterior sofa was later enclosed and converted into a second room. The ceiling medallions in the former exterior sofa area and the northeast room are highly ornate. The ceiling of the enclosed exterior sofa is square in shape. The medallion consists of two overlapping squares, connected by eight thin wooden laths that form star-shaped panels. These panels have been left empty (Fig. 14). At the center of the medallion is a stylized pinecone motif, with its leaves arranged in layered triangular forms pointing downward. The pinecone is depicted in an opened state (Figs. 15 and 16). The interior of the medallion was painted in burgundy red, while the outer frame and panel borders were later painted green.

The ceiling in the northeast room has been completely renewed, although its ceiling medallion remains in its original form. The medallion is square and recessed. The outermost border of the medallion is finished with a twisted lath frame. Half-triangle motifs encircle the recessed interior area. At the center is a lozenge motif rotated at a 45-degree angle, surrounded by panels subdivided by equilateral triangles. Within these panels, stylized pinecone flowers and leaves, as well as rosettes, are carved using relief and scratching techniques (Fig. 17). A budding pomegranate motif extends downward from the center. The medallion features burgundy, blue, and green colors.



Figure 14. Ceiling Medallion in the Former Exterior Sofa Area of the Mustafa Balcı House



Figure 15. Pinecone Motif in the Ceiling Medallion



Figure 16. Bottom View of the Pinecone Motif



Figure 17. Ceiling Medallion in the Northeast Room of the Mustafa Balcı House

### Ramazan Genek (Topal) House

Ramazan Genek (Topal) House is located in the Topal Ahmetler area of Haciveliler Neighborhood and was built on a hill on the eastern side of the village. This single-storey house is constructed above a ground level and used for a stable, hayloft, and storage. The house follows a two-room plan with an exterior sofa. The entrance is on the eastern façade, and in front of the house is a wooden çıkartmalık, a seating area intended for use during summer months. The exterior sofa was later enclosed and repurposed as a room. The main living rooms are situated on the northwest and southwest façades of the sofa. Access to the rooms is through single-wing wooden doors.

The ceiling that spans the seki altı and seki üstü sections is made of wood and constructed as a flat ceiling using the nailing technique (Fig. 18). The ceiling medallion is square and recessed. It consists of overlapping squares, and the interior has been left unadorned. The otherwise plain ceiling features only a sawtooth motif along the outer border of the medallion.

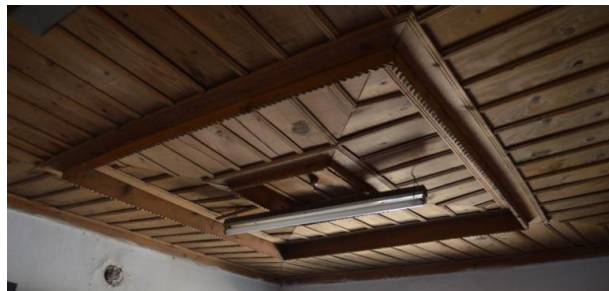


Figure 18. Ceiling and Ceiling Medallion in the Northwest Room of the Ramazan Genek (Topal) House

The ceiling in the room located on the southwest side of the house is also flat and constructed with the nailing technique. Intersecting laths form parallel bands across the ceiling surface. The medallion is square and recessed. Half-triangle motifs frame the medallion. At the center is a lozenge motif, within which lozenge-shaped panels are arranged. Inside these panels are stylized forms, such as clover, rosettes, pinecone flowers, and leaves (Fig. 19).



**Figure 19.** Ceiling and Medallion in the Southwest Room of the Ramazan Genek (Topal) House

### **Hacıbayramlar Neighborhood**

#### **Kasım Coşkun House**

Kasım Coşkun House is located in Hacıbayramlar Neighborhood. This house was constructed as a single-storey, single-room building with an exterior sofa. The entrance is on the western façade. As in the other examples, the exterior sofa was later enclosed and converted into a room. The main living space, the primary room, was built to the south of the former sofa area. The interior furnishings of the room have been altered and updated to meet contemporary needs. Although the ceiling of the room has been entirely renovated, the original ceiling medallion was preserved.

The medallion is square in form and recessed. The outermost border is framed with twisted laths, and the inner surfaces of the twists are filled with triangular motifs. The overlapping squares in the medallion are arranged at 45-degree angles, creating a lozenge-shaped appearance. These motifs are composed of horizontal and vertical triangular panels. Within the panels are stylized pinecone flowers and leaves. At the center of the medallion hangs a pomegranate bud motif. According to the homeowner, the medallion was later painted in burgundy, blue, and green (Fig. 20).





Figure 20. Ceiling Medallion of the Room in the Kasım Coşkun House

## Hisarardı Neighborhood

### Ahmet Cengiz House

Ahmet Cengiz House is located in the Hacılar area of Hisarardı Neighborhood. This house was built as a single-story structure with an exterior sofa and a single room. Positioned in the northeastern part of the neighborhood, the house is currently in good condition and remains inhabited. The lower floor is used as a barn and hayloft. The upper floor is accessed via an eleven-step stone staircase on the western façade. In front of the exterior sofa is an added çıkartmalık for sitting during the summer months. The exterior sofa was later divided and converted into a room. The main living space is located on the northern side of the sofa. Entry into the room is through a single-leaf wooden door. The interior furnishings of the room are richly ornamented (Fig. 21). The upper covering of the house consists of a wooden ceiling that has been renovated; however, the ceiling medallion has been preserved in its original state.

The medallion is square in form and recessed inward. The outer border is surrounded by a sawtooth motif. The center of the medallion is composed of overlapping squares, with four thin laths placed at the corners forming a wheel-of-fortune motif. The squares and the wheel-of-fortune are filled with triangular, horizontal, and vertical panels. These panels are adorned with vegetal motifs. The decorations, unique to the region and known to be crafted by local masters, include stylized pinecone flowers, leaves, and rosettes carved in relief (Fig. 22).



Figure 21. Ceiling Medallion of the Ahmet Cengiz House



Figure 22. Ceiling Medallion Detail from the Room of Ahmet Cengiz House

## Evaluation

When examining the purposes and structural principles of traditional Turkish houses, it becomes evident that they were organized according to elements that facilitated daily life. The materials and techniques used, as well as the layout and decorative features, reflect the specific characteristics of their respective regions. As a society with a nomadic culture, Turks have always sought to beautify their living spaces. The interior arrangement and ornamentation of tents are among the most striking examples of this tendency. The use of decorated felt doors at the entrances and the open, ornamented sections known as *tünlük* are elements carried over into the tradition of Turkish domestic architecture.

As a result of the transition to a sedentary lifestyle and the growing need for personal living spaces, individuals began to require more enclosed areas. These spaces, defined as houses, typically consist of a *sofa* (anteroom/communal space) and one or more rooms. The interior furnishings of both sections are generally made of wood. The surfaces of the furnishings, designed for sitting, reclining, or sleeping, are often ornamented. Among these elements, the component that covers the upper interior space is the ceiling. Ceilings, as the most elaborately decorated parts of the house, cover the entire surface area. It is noteworthy that the ceilings, shaped according to the layout of the floor, are richly ornamented without leaving any empty space. Due to an inward-oriented lifestyle and the value placed on privacy, exterior facades were minimally decorated, while interior elements, particularly within sofas and rooms, were heavily embellished. Among these, the ceiling stands out as a single, continuous, and highly ornate feature. Over time, the concept of the ceiling in Turkish houses evolved into an integral and highly distinctive architectural element. In this tradition, ceilings, including the ceiling surface, molding, and border, often feature geometric, floral, and object-based motifs. Within a room, the ceiling is the largest visible decorative element (Küçükerman and Güner, 1995). Based on this understanding, a house may contain more than one decorated ceiling and ceiling medallion. However, in traditional houses, the *başoda*, which was reserved for guests, is typically the most richly adorned. Moreover, the socioeconomic status of the homeowner played a significant role in the design and decoration of the ceiling.

The most common ceiling types used in traditional Turkish houses are beam ceilings constructed from below or above, flat ceilings, and recessed tray ceilings (Önge, 1975).

Since the houses in the region were generally built in rural areas, their upper coverings were constructed as flat earthen roofs, known as a *dam*. However, some were later replaced with

pitched wooden roofs depending on changing needs. The ceilings have been renovated in several of the examined houses, and only the ceiling medallions have remained in their original form. For this reason, the scope of the study was limited to ceiling medallions only. Most ceilings have been altered and have lost their authenticity. Additionally, it has been observed that the surfaces of some ceilings were later painted with colored paints.

These medallions, crafted by local artisans, are generally square in shape and are recessed inward through a gradual reduction in size. They are surrounded by layered border bands, each featuring distinct ornamental compositions. The outermost border includes transitions formed by zigzag lines, half triangles, and twisted motifs. The very center of the medallion is completed with motifs, such as lozenges, nested squares, and wheel-of-fortune patterns. The rectangular, square, and triangular panels formed by the combination of these motifs are filled with regionally stylized vegetal decorations (Tables 1 and 2).

When examining the examples from the neighborhoods of Yatağan, similarities with rural architectural styles in other regions become apparent. The dense use of wood ornamentation and the unique designs of ceilings and medallions are particularly significant in reflecting the local identity of the motifs.

The ceiling medallions of the selected examples from the neighborhoods of Haciveliler, Hacıbayramlar, and Hisarardı resemble one another in terms of form. All the ceiling medallions exhibit the appearance of recessed tray ceilings. However, there are slight variations in the decorative motifs within the medallions. The outer borders of the ceiling medallions in the Celal Ayaz, Muhammed (Mehmet) Ayaz, and Necip Ayaz Houses are framed with double rows of zigzag motifs. In contrast, the outermost borders of the ceiling medallions in the Necip Ayaz, Halil İbrahim Ayaz, and Mustafa Ayaz Houses are surrounded by half-triangle motifs. In some cases, these triangles are also placed inside the inner edge of the border.

The central panels of the ceiling medallions in the examined houses show variations in design. Commonly used motifs include lozenges formed by placing nested squares at 45-degree angles either straight or diagonally, wheel-of-fortune patterns, and octagonal shapes created by thin wooden strips radiating outward from the center.

Ceiling medallions with lozenge motifs are found in the Celal Ayaz House, the Muhammed (Mehmet) Ayaz House, and the Mustafa Ayaz House. Ceiling medallions with wheel-of-fortune motifs are seen in the Necip Ayaz House, the Halil İbrahim Ayaz House, and the Ahmet Cengiz House from Hisarardı village. In addition, the ceiling medallion in the Mustafa Balcı House features a different design: a small square at the center, from which eight thin wooden strips radiate outward, forming an octagonal shape that distinguishes it from the others.

The decorative motifs within the central panels of the ceiling medallions also vary. In the Celal Ayaz House, the Mustafa Balcı House, and the Kasım Coşkun House from Hacıbayramlar village, a central kabara motif hangs downward in the center of the medallion. A common characteristic of these three houses is the presence of vegetal ornaments carved into the horizontal and vertical panels within the medallion. These frequently used regional motifs include stylized pinecones and leaves, floral rosettes, and four-leaf clovers, executed using carving and relief techniques.

At the center of the ceiling medallion in the Halil İbrahim Ayaz House is a stylized pomegranate motif with lobed segments and a crown, hanging downward. Due to its numerous small red seeds, the pomegranate has been used as a symbol of abundance (Çaycı, 2008). Moreover, the pomegranate motif, which is found in many cultures, has been associated with fertility, reproduction, and birth (Taşkale, 2015). Considered a symbol of resurrection and immortality, the pomegranate is also referred to as one of the fruits of the sacred tree. The cracking of its outer shell is believed to herald the birth of a child, and the abundance of seeds inside signifies fertility and proliferation (Çoruhlu, 1998). The pomegranate motif has retained its symbolic

significance across pre-Islamic and Islamic periods. Its association with royal authority, as a symbol of the throne, and its recognition as a fruit of paradise have contributed to its enduring cultural and artistic importance (Tütüncügil, 2013).

The pomegranate motif, which appears in works of civil architecture and many other artistic domains, has been used across a wide range of applications. It is seen on Anatolian Seljuk period portal gates, tile surfaces, fountains and sabils, tombstones, painted and hand-drawn wall decorations, metal artifacts, and various materials (Tütüncügil, 2013; Tütüncügil, 2011; Gültekin, 2008). Additionally, the pomegranate motif is also found in religious structures, particularly in the ceiling medallions of mosque prayer halls (harim). One example is the motif hanging downward in the star-shaped ceiling medallion of the prayer hall of the Büyük (Uzun Şık) Mosque in Taşkent, Konya (Özkan and Duran, 2022a). In the field of ceramics and tiles, the pomegranate motif appears on the tiles of the Kubadabad Palace exhibited at the Konya Karatay Madrasa Tile Works Museum (Özkan and Duran, 2022a), and on a ceramic bowl at the Istanbul Archaeological Museums (Özkan and Duran, 2022a). The depiction of a crowned and segmented pomegranate growing from the branches of a tree on the wall tiles of the Rüstem Pasha Mosque in Istanbul bears a striking resemblance to the motif found in the Halil İbrahim Ayaz House (Özkan and Duran, 2022a). Beyond architectural applications, the pomegranate motif is also found in textile arts. It appears in crowned and segmented form on a hand towel (peşkir) displayed in the Ankara Ethnography Museum and on a sash (uçkur) exhibited in the İzmir Ethnography Museum (Özkan and Duran, 2022b).

Another example of a ceiling medallion featuring a pomegranate motif can be found in the main rooms of several houses, including the Ayşe Büyüksoylar, Göksoylar, Osman Yüksel Serdengeçti, and Şerife Gülay Aybar houses in Akseki, Antalya, as well as the Hacı Akif House in Beyşehir. In these examples, the pomegranate motif was rendered using carving and relief techniques (Uyar et al., 2005; Kunduracı, 2016; Sertyüz, 2022). In the Baki Bey Taş Oda Mansion in Burdur, a stylized pomegranate motif featuring lobes and a crown appears alongside floral designs on the musandira panels, resembling those found in the current study (Özaltın and Ölmez, 2012; Sertyüz, 2022). In the ceiling decorations of the Çakırağa Mansion in Birgi, İzmir, both closed and split pomegranate motifs are prominent (Sertyüz, 2022; Özkan and Duran, 2022a). The pomegranate, along with the sun, has become a symbol of Birgi. Even local legends suggest that pomegranates were sent from Birgi to the Ottoman palaces. In Birgi, the pomegranate motif is frequently used in conjunction with the cypress tree. The Çakırağa Mansion particularly emphasizes fruit motifs in its interior decoration, with the pomegranate being the most commonly used (Altınoluk, 1998). In addition, the segmented and crowned pomegranate motif appears on the ceiling borders and cupboard doors of the Madımaklar House in Tokat (Sertyüz, 2022).

Another distinctive example is the ceiling medallion of the Mustafa Ayaz House, which features a stylized tulip motif hanging downward from the center of the medallion. This pendant element is flanked by four stylized leaves that curve around it.<sup>4</sup> The houses where pomegranate and tulip motifs appear are considered rare examples in the region. A closely related example is the ceiling medallion of the Hamdi Yuva House in Ula, located very close to the study area. This ceiling medallion has a sunken square form, with a pendant hanging down from its center, bearing a segmented and crowned stylized pomegranate motif combined with a star shape, which closely resembles the medallion in the Halil İbrahim Ayaz House (Kozak, 2014).

In the main room ceiling medallion of the Hidayet İlhan House in Koçarlı, carnation motifs are seen together with tulip, hyacinth, and rose motifs within floral bouquets, all rendered using the wood carving technique (Cömertler and Pektaş, 2017a). The very rarely encountered tulip motif also appears in hand-drawn (kalemişi) decorations on wooden surfaces. Carved tulip motifs can

<sup>4</sup> The tulip motif: Tulip is known as one of the first flowers to bloom after the end of winter. Therefore, it is regarded as a herald of spring and symbolizes renewal, purification, and cleanliness. At the same time, the tulip is a type of flower that is stylized and used as a means of remembering and invoking God (Baytop and Kurnaz, 2003; Güner, 2020).



be found on the ceiling of the Mahmut Bey Mosque in Kasabaköy, which belonged to the Candaroğlu Principality in Kastamonu, as well as on the door wings and ceiling medallion of the Beylerbeyi House in Buldan, Denizli (Cömertler and Pektaş, 2017a). In the Baki Bey Mansion in Burdur, tulip and rose motifs are used together on the arch surfaces of the sofa area. In the region, this tulip is also called the “Manisa Tulip” (Özaltın and Ölmez, 2012). The stylized tulip motifs are depicted with short and rounded cup parts (Sertyüz, 2022).

Although belonging to a different region, the village houses in the Mediterranean area and the Akseki-İlva houses feature pomegranate and tulip motifs on their ceiling medallions. These medallions, constructed as flat ceilings with underside nailing technique, contain eight-pointed stars narrowing towards the center, and within the center of these stars are stylized palmette motifs, and more rarely, tulip motifs. A pomegranate motif, symbolizing abundance and fertility and also regarded as a fruit of paradise, is placed in the exact center of the star medallion in relief and three-dimensional form, appliqué onto the ceiling medallion (Dursun, 2012).

Another notable and region-specific example is found in the ceiling medallion of the Mustafa Balcı House, which features a stylized pinecone motif descending downward in a layered manner. From the outside, it may resemble the leaves of a pinecone or even of a pineapple. However, it is in fact a stylized representation of the pinecones of stone pines native to the region. Its uniqueness lies in the fact that this motif is not seen in any of the other houses.

The central motif of the ceiling medallions in the houses of Necip Ayaz, Halil İbrahim Ayaz, and Mustafa Ayaz, located in Haciveliler Neighborhood, is the wheel-of-fortune motif. Similarly, the ceiling medallion of the Ahmet Cengiz House in Hisarardı Neighborhood is also covered with the wheel-of-fortune motif. Within the horizontal and vertical panels that compose the wheel-of-fortune motif, stylized leaf and pinecone flower designs are carved. Frequently used in Muğla and its surroundings, the wheel-of-fortune motif can be found on ceiling medallions and room entrance doors and yüklük doors. This motif is also observed in houses from various other regions, including Manisa (Bozer, 1988), Denizli (Kunduracı, 2006), İzmir (Cömertler, 2023), Afyonkarahisar (Yıldırım, 2006), Bolvadin (Bahargülü, 2021), and Bursa (Sertyüz, 2022). In the Yağlar area of Kiraz, İzmir, the wheel-of-fortune motif is featured on the main room ceilings of the Arif Seçen and Şerif Ağa houses. Similar motifs are also used above the room entrance doors of the Şerif Ağa and Lütfi Kaya houses (Cömertler, 2023).

The wheel-of-fortune motif was used in the main room ceiling medallions of the Hacı Hızır Salih Efendi House and the Merkezefendi Konyalıoğlu House (Cömertler, 2017a). Similar decorative applications can also be observed in the ceilings of the Muradiye houses in Bursa (Eldem, 1984). In the İlva houses of Akseki, Antalya, wooden ornamentation is also used extensively. The wheel-of-fortune motif is applied inside the panels located on the wings of the room entrance doors (Kunduracı, 2002).

When the ceiling medallions are evaluated in terms of form and ornamentation, the decorations of the Celal Ayaz and Muhammed (Mehmet) Ayaz Houses show similarities, as do those of the Necip Ayaz and Halil İbrahim Ayaz Houses. Additionally, the Mustafa Balcı House contains two ceiling medallions. Among them, the ceiling medallion in the bedroom closely resembles those in the Celal Ayaz House and the Kasım Coşkun House located in Hacıbayramlar Neighborhood. These ceiling medallions were later painted with colored paints.

Among the eleven examined ceiling medallions, the outer borders of three houses featured twisted (spiral) ornamentation. These include the ceiling medallions of the Necip Ayaz and Mustafa Balcı Houses from Haciveliler Neighborhood and the Kasım Coşkun House from Hacıbayramlar, where a twisted border surrounds the outermost edge of the medallion. In addition to this application, some ceiling medallions display a sawtooth motif along their outer borders. The ceiling medallions of the Ramazan Genek (Topal) House from Haciveliler and the Ahmet Cengiz House from Hisarardı Neighborhood incorporate sawtooth motifs around the medallion.

In publications focusing on examples of civil architecture in Muğla and its surroundings, it has been identified that the ceilings and ceiling medallions of certain houses exhibit similarities to those in the present study. These similarities in form and decorative motifs can be attributed to the fact that some of the craftsmen working in the same region were indeed the same individuals. The ceilings of the Hasan Özsan and Hacı Ömer Houses in Muğla-Yatağan are constructed as flat, underside-nailed ceilings, with a recessed square-shaped medallion at the center (Kunduracı, 2007). Similarly, the ceiling medallions of the Molla Kazım Katarbaşı, Akif Ali Çelik, and Hamit Hoca Houses in the Turgut neighborhood (Kunduracı, 2012) feature a square, inward-recessed structure in which an eight-pointed star is formed by fine slats radiating from a central square (Kunduracı, 2007). These designs bear similarities in both form and ornamentation to the ceiling medallion of the sofa in the Mustafa Balcı House in Haciveliler. The ceiling medallions of the Hacı Süleyman and Feriştah Cinaz Houses in Bozüyük also share this same form and decorative approach (Kunduracı, 2007). Another example resembling the Mustafa Balcı House is the ceiling medallion of the Şerafettin Bağcı and Teacher Şükrü Houses in Yeşilbağcılar, Yatağan, where a recessed square medallion features a star pattern formed by slender slats radiating outward from the center (Kunduracı, 2007). In Turgut, the ceiling medallions of the İbrahim Pekel and Teacher Şükrü Mersin Houses are framed with zigzag motifs and have recessed central areas, showing notable similarities to the ceiling medallions of the Haciveliler houses (Kunduracı et al., 2018).

Similar ceiling examples can also be found in houses located in Ula, a district of Muğla. The ceiling medallions of the Bedriye Dana House, the Bekir Ağa Mansion, the house at No. 32 on Hükümet Street in Demirtaş Neighborhood, and the Menduf Ülkü House are also wooden, square or polygonal in form, and constructed in a recessed style. At the center of the medallion is a small square from which thin wooden slats radiate outward, forming an octagonal motif that shares similarities with the examples examined in this study (Kozak, 2014). Additionally, the ceiling medallion in the room of the Huriye Dana House—also located in Ula—features a square form under a flat ceiling with a wooden roof. It is surrounded by zigzag motifs, and a star motif is placed in the center, from which a pomegranate motif hangs downward (Kozak, 2014). Regarding the use of zigzag motifs, it resembles the Celal Ayaz, Muhammed (Mehmet) Ayaz, and Necip Ayaz Houses. Regarding the use of the pomegranate motif, it shows similarity to the Halil İbrahim Ayaz House. In the Serinhisar district of Denizli, the ceiling medallion of the Hacı Ali Çomut House is also recessed in form, with a pomegranate motif placed at the center (Kunduracı, 2006). The ceiling medallion of the Hacı Akif House in Beyşehir also features a pomegranate motif. In the northwest room of this house, a segmented and tasseled pomegranate motif is positioned in the center of the medallion (Kunduracı, 2011). Similar decorative motifs are also observed in the Ak House and the Osman Yüksel Serdengeçti House in Akseki (Kunduracı and Yavuzylmaz, 2021).

Another example in which a square-shaped ceiling medallion is surrounded by zigzag motifs is found in the main room of the Murat Dokur House in Uşak. This medallion features a segmented and crowned pomegranate motif hanging downward (Sayan, 1997). A similar design is observed in the ceiling medallion of the Şamdanlar House in Sivrihisar, which also has a square form and closely resembles the ceiling medallion of the Halil İbrahim Ayaz House in Haciveliler (Sayan, 2009). Wooden ceiling applications are also present in the houses of Isparta, and the ceiling medallions in these houses exhibit a variety of forms. Medallions projecting outward and featuring star, lettuce, and şemse motifs are particularly common. The ceilings of the Hendelerin House, Hilmi Özdoğancı House, Erol Eriş House, Tahir Pasha Mansion, and Demirci Mehmet Efe House show similarities in terms of form (Demirci, 2011).

It has been identified that the ceiling medallions in traditional houses located in the Büyük Menderes Basin, known as the Aydın and surrounding region, feature similar decorative elements. In this region, where wooden ornamentation is extensively used, the main room ceiling of the Hidayet İlhan House is framed with decorative bands and embellished with vegetal

motifs. The interlocking border bands and the recessed ceiling structure share characteristics similar to those examined in the present study (Cömertler and Pektaş, 2017b) (Table 3).

## Conclusions

This study, centered on decorated wooden ceiling medallions in the Haciveliler, Hacıbayramlar, and Hisarardı neighborhoods of Muğla-Yatağan, reveals that the ceilings and ceiling medallions of traditional houses in these villages are significant examples within Turkish art in terms of wood craftsmanship and ornamentation. In this context, it has been observed that ceiling medallions are generally located at the center of flat ceilings constructed using the underside-nailing technique.

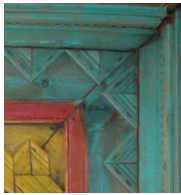
The ceiling is a significant structural element that covers the enclosed spaces within a building. In traditional Turkish houses, ceilings covering the sofa and rooms are functional upper coverings and bear region-specific motifs through their decorative elements, distinctive compositions, and motifs.

The ceilings and medallions of the eleven examined houses are constructed as flush-mounted flat ceilings, with recessed central medallions. It has been observed that most of these ceilings have been replaced, and only two have remained in their original form. However, all of the ceiling medallions have retained their originality. Predominantly crafted by local artisans, these medallions are generally square in form and recessed inward in a diminishing manner. They are surrounded by layered border bands, each featuring different decorative compositions. The outermost border includes transitional elements, such as zigzag patterns, half-triangles, and twisted (spiral) motifs. The very center of the medallion is adorned with lozenges, interlocking squares, and wheel-of-fortune motifs. The horizontal, vertical, and triangular panels formed by the combination of these motifs are filled with stylized vegetal patterns specific to the region.

The examined examples from Muğla and its surrounding villages are predominantly representative of rural architecture. Notably, ceiling medallions—characterized by the intensive use of wood ornamentation and commonly found across the region—stand out as key elements. The motifs used within these medallions draw attention with their unique designs and stylistic features. Similar ceiling forms and motifs can be observed in many houses built during the same period. The medallions incorporate stylized representations carved and embossed using the relief technique, including the pinecones, flowers, and leaves of the künar tree, rosettes, clover leaves, tulips, and pomegranates. The künar tree, a locally cultivated pine species, represents an important source of livelihood owing to its commercial value. The pomegranate motif, on the other hand, symbolizes abundance, prosperity, and paradise fruit, as the tree is widely cultivated in the region. The tulip, known as a herald of spring, is another frequently used motif. These motifs are commonly found across various branches of Turkish art.

The study conducted on eleven traditional houses identified in the neighborhoods of Haciveliler, Hacıbayramlar, and Hisarardı in the Yatağan region reveals that these ceiling medallions are significant examples of Turkish wooden art, reflecting rich motifs, compositions, and iconographic meanings. Similar motifs and compositions are also found on elaborately decorated wooden room doors. It has been determined that these ceiling medallions were likely crafted by the same artisans, or local masters trained under them, who are known to have made the intricately carved doors, such as those created by Mevlüt and Mehmet Özen, craftsmen from Akçaova Village in Çine, who were active in the region in the early 20th century (1935–40). These examples, which reflect the rich traditional craftsmanship of the region's houses and the legacy of master artisans, are expected to be preserved, sustained, and transmitted to future generations.

# TABLES

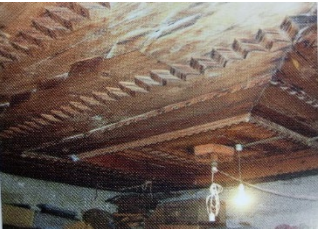
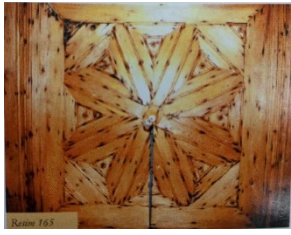
| GEOMETRIC DECORATION                                                              |                                                                                   |                                                                                   |                                                                                    |                                                                                     |                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Star                                                                              | Triangle                                                                          | Lozenge                                                                           | Sawtooth                                                                           | Wheel-of-fortune                                                                    | Zigzag                                                                              |
|  |  |  |  |  |  |
| Mustafa Balcı House                                                               | Necip Ayaz House                                                                  | Muhammet (Mehmet) Ayaz House                                                      | Ahmet Cengiz House                                                                 | Mustafa Ayaz House                                                                  | Celal Ayaz House                                                                    |
| FLORAL DECORATION                                                                 |                                                                                   |                                                                                   |                                                                                    |                                                                                     |                                                                                     |
| Pinecone Flower                                                                   | Stylized Leaves                                                                   |                                                                                   | Pomegranate                                                                        | Tulip                                                                               |                                                                                     |
|  |  |                                                                                   |  |  |                                                                                     |
| Mustafa Balcı House                                                               | Celal Ayaz House                                                                  |                                                                                   | Halil İbrahim Ayaz House                                                           | Mustafa Ayaz House                                                                  |                                                                                     |

**Table 1.** Decorative Compositions on Ceiling Medallions

|                              | GEOMETRIC DECORATION |          |         |          |                  |        | FLORAL DECORATION |                 |             |       |
|------------------------------|----------------------|----------|---------|----------|------------------|--------|-------------------|-----------------|-------------|-------|
| NAME OF THE HOUSE OWNER      | Star                 | Triangle | Lozenge | Sawtooth | Wheel-of-fortune | Zigzag | Pinecone Flower   | Stylized Leaves | Pomegranate | Tulip |
| Celal Ayaz House             |                      | X        |         |          | X                | X      | X                 | X               |             |       |
| Halil İbrahim Ayaz House     |                      | X        |         |          | X                |        |                   |                 | X           |       |
| Muhammed (Mehmet) Ayaz House |                      |          | X       | X        |                  | X      | X                 |                 |             |       |
| Mustafa Ayaz House           |                      | X        |         | X        | X                | X      |                   |                 |             | X     |
| Necip Ayaz House             |                      | X        |         |          | X                | X      | X                 |                 |             |       |
| Mustafa Balcı House          | X                    | X        | X       |          |                  |        | X                 |                 |             |       |
| Ramazan Genek (Topal) House  |                      | X        |         | X        |                  |        | X                 |                 |             |       |
| Kasım Coşkun House           |                      | X        | X       |          |                  |        | X                 |                 |             |       |
| Ahmet Cengiz House           |                      |          |         | X        |                  | X      | X                 |                 |             |       |

**Table 2.** General Decorative Composition of Ceiling Medallions



| Comparison of Similar Ceiling Decorations in Houses from Different Regions         |                                                                                     |                                                                                      |                                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
|    |    |    |    |
| Muğla-Ula, Hamdi Yaman House Ceiling<br>(Kozak, 2014).                             | Muğla-Bozüyük, Hacı Süleyman House Ceiling<br>(Kunduracı, 2007)                     | Eskişehir- Sivrihisar, Şamdanlar House Ceiling<br>(Sayan, 2009).                     | İzmir, Akif Seçen House Ceiling<br>(Cömertler, 2023)                                  |
|    |    |    |    |
| Uşak- Murat Dokur House Ceiling (Sayan, 1997)                                      | Antalya- Akseki, Orhan Can House Ceiling Medallion<br>(From Kunduracı Archive)      | Isparta – Eğirdir, House at 36th Street, Hamam Neighborhood<br>(Demirci, 2011).      | Muğla – Yatağan, Hasan Özsan House Ceiling<br>(Kunduracı, 2007).                      |
|  |  |  |  |
| Manisa-Kula, H. Recepler House Ceiling<br>(Bozer, 1988).                           | Yozgat- Sorgun, Ahmet Fakılı Ataklar House Ceiling<br>(Karpuz, 2021).               | İzmir – Birgi, Çakırağa Mansion Pavilion Ceiling<br>(Sertyüz, 2022).                 |                                                                                       |

**Table 3.** Comparison of Similar Ceiling Decorations in Houses from Different Regions

## References

- Altınoluk, Ü. (1998). Birgi, Selvi ve Nar. *İlgi Dergisi*, (95), 12-17.
- Arel, A. (1982). *Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sounlar*. Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Arseven, C. E. (1975). *Tavan. Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi.
- Aksoy, E. (1963). Orta Mekân: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri. *Mimarlık ve Sanat Dergisi*, 7(8), 39-92.
- Baytop, T., & Kurnaz, C. (2003). *Lâle. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- Bozer, R. (1988). *Kula Evleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Cansever, T. (2002). *Türk Evinin Mimarisi*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Cömertler, E. A., & Pektaş, K., (2017a). Ahşap Süslemeli Bir Ev: Denizli Merkezefendi Hızır Salih Efendi Evi. *Kalemişi Dergisi*, 5(9), 13-31. <https://doi:10.7816/kalemisi-05-09-02>.
- Cömertler, E. A., & Pektaş, K. (2017b). 19. Yüzyıldan Kalemişi ve Ahşap Süslemeli Bir Ev: Koçarlı Hidayet İlhan Evi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26(1), 45-67. <https://doi.org/10.29135/std.292458>.
- Cömertler, E. A. (2023). Yok Olmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Mimari: İzmir-Kiraz-Yağlar Evleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 94-106. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1135379>.
- Çaycı, A. (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*. İz Yayıncılık.
- Çaycı, A. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Palet Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1998, Mayıs 08-10). Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kâse İçinde Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi. *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan (Sempozyum)*. İstanbul, Türkiye.
- Demirci, D. (2011). *Isparta Evleri*. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Doğan, K. (1995). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Dursun, N. (2012). Akseki İlbat ve Çevresindeki Geleneksel Türk Evlerinden Örnekler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 119-127.
- Eldem, S. H. (1941). 17 ve 18. Asırlarda Türk Odası. *Güzel Sanatlar Dergisi*, (5), 28-49.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. Pulhan Matbaası.
- Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi*. Taç Vakfı Yayınları.
- Gültekin, R. E. (2008). Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic*, 3(5), 9-31.
- Güner, M. (2020). *Sırlar Bohçası*. Destek Yayınları.
- Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. Yem Yayınları.
- Kozak, T. K. (2014). *Ula ve Ula Evleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kuban, D. (1995). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kuban, D. (2018). *Türk Ahşap Konut Mimarisi: 17.-19. Yüzyıllar*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kunduracı, O. (1999). *Muğla- Yatağan Çevresindeki Ahşap Süslemeli Kapılar* (Bildiri sunumu). 2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu. Ankara, Türkiye.
- Kunduracı, O. (2002). *Batı Toroslarda Bulunan Geç Dönem Türk Evlerinde Ahşap Süsleme*. Türkler Ansiklopedisi.

- Kunduracı, O. (2007). *Muğla-Yatağan Çevresindeki Türk Devri Mimarisi ve El Sanatları*. Muğla Valiliği Kültür Yayınları.
- Kunduracı, O. (2006, Eylül 6-7-8). Denizli-Serinhisar İlçesinin Eski Evleri. A. Özçelik., M. Y. Ertaş., Y. Kılıç., Y. Avcı., S. İnan., & S. Parlaz (Ed), *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür* (Sempozyumu). Denizli, Türkiye.
- Kunduracı, O. (2011). *Hacı Akif Evi*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kunduracı, O. (2012). Muğla- Yatağan İlçesi Turgut (Leyne) Kasabasının Eski Evleri. Bilal Söğüt (Ed.), *Stratonikeia'dan Lagina 'ya: Ahmet Adil Tırpan Armağanı içinde* (1. Basım, s. 399- 421). Ege Yayınları.
- Kunduracı, O. (2016, September 21- 26). Ceiling Applications İnTraditional Turkish Housas İn The Western Taurus Mountains. O. Kunduracı & A. Aytaç (Ed), X. *International Turkic Culture, Art and Protection of Cultural Heritage Symposium/ Art Acticvity* (Sempozyum). Ulan Bator, Mongolia.
- Kunduracı, O., & Bahargülü, N. (2017, Mayıs 12-13-14). Geleneksel Türk Evinde Ortak Yaşama Alanı: Sofa. VI. *Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri, Tahir Akyürek Armağanı* (Sempozyum). Konya, Türkiye.
- Kunduracı, O., Bahargülü, N., & Güven, S. (2018). Gibye'de Bulunan Türk Dönemine Ait Eserler. B. Söğüt & S. Gencer (Ed.), *Stratonikeia Çalışmaları 3 Gibye Yeşilbağcılar içinde* (1. Basım., s. 107-125). Ege Yayınları.
- Kunduracı, O., Bahargülü, N., & Yiğiter, E. (2020). *Türk Evinde Oda ve Odayı Biçimlendiren Unsurlar* (Bildiri sunumu). Tarih ve Medeniyet Faktörler ve Diyarlar, Akademik Naile Velihanlı Armağanı, Bakü.
- Kunduracı, O., & Yavuzylmaz, A. (2021). Beyşehir Evlerinden Örnekler. H. Muşmal (Ed.), *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm, Sanayi ve Ticaret Şehri Beyşehir içinde* (s. 199-232), Palmet Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Küçükerman, Ö., & Güner, Ş. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önge, Y. (1975). Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar (Konferans Oturumu). Atatürk Konferansları 5, Ankara, Türkiye.
- Özaltın, F. N., & Ölmez, F. N. (2012). *Burdur Bakibey Konağı Süslemeleri*. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Özkan, N. K., & Duran, R. (2022a). *Türk Süsleme Sanatında Nar*. Eğitim Yayınevi.
- Özkan, N. K., & Duran, R. (2022b). Türk Kültüründe Nar Motifi ve Tekstil Uygulamalarından Örnekler. *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 21-33.
- Sayan, Y. (1997). *Uşak Evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri Yayınları.
- Sayan, Y. (2009). *Sivrihisar Evleri*. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Sertyüz, N. (2022). *Anadolu Türk Evi'nde Ahşap Üzeri Kalemşi Bezeme* (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Sözen, M., & Eruzun, C. (1996). *Anadolu'da Ev ve İnsan*. Emlak Bankası Yayınları.
- Şenalp, M. H. (1984). Kula- Kula'daki Evlerin Mimarisi Üzerine. *Lale Dergisi*, (2), 27-36.
- Taşkale, F. (2015, Aralık 02-30). Nar Sergisi. 2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, İstanbul.
- Kozak, T. K. (2014). *Ula ve Ula Evleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tütüncügil, E. Ç. (2011). Türk Süsleme Sanatının Birbirine Karıştırılan İki Motifi: Nar ve Haşhaş. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (27), 27-46.
- Tütüncügil, E. Ç. (2013). Türk Süsleme Sanatında Nar: Form, Köken ve İkonografik Anlamı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 18(33), 61-92.

- Uyar, M., Uyar, M., & Oğuz, U. (2005). *Antalya Kültür Envanteri (Akseki- İbradı- Gündoğmuş – Gazipaşa)*. Antalya Valiliği Yayınları.
- Yıldırım, K. (2006). Geleneksel Afyonkarahisar Evlerine Ait Kapılar Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (21), 75-85.



## Muğla-Yatağan ilçesi Hacıveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerindeki süslemeli ahşap tavan göbekleri<sup>1</sup>

Nurcan Bahargülü<sup>2</sup> 

<sup>2</sup> Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.

### ÖZET

Geleneksel Türk evinde mekanların üstünü örten sabit elamanlara tavan ismi verilmektedir. Evlerin iç donatı elamanlarından biri olan tavan en özenilen ve süslemesi yoğun olan yerlerden birisidir. Orta Asya'da insanların yaşadıkları çadırların tepe noktalarındaki tünlük denilen kısımların açık bırakılarak iç kısımlarının süslü olması evlerin tavanlarını hatırlatmaktadır. Topak evlerin dairesel veya çokgen tavanları kubbe görünümü vermesi de evlerde üst örtü sistemine benzetilmektedir. Muğla'nın Yatağan ilçesine bağlı olan Gökbel mahalleleri olarak sınırlandırdığımız Hacıveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı evlerinin ahşap tavanları ve tavan göbekleri el işçiliği bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Tavan göbeklerinin her biri farklı formda yapılmıştır. Tavan göbeğinde yer alan süslemeler oyma-kabartma tekniği ile işlenmiştir. Kırsal alanlarda inşa edilen bu evler dış sofalı, tek veya iki odalı plan düzenindedir. Düz toprak damlı olan bu evlerin üst örtüleri daha sonra ahşap kırma çatı ile kapatılmıştır. Odaların iç bölümleri ahşap bir direk ile ikiye bölündüğü görülmektedir. Direğin böldüğü pabuçluk kısmında Muğla evlerine özgü olan raf, sulukluk ve bömbelik yer almaktadır. Yüklük ve sandıklık bölümlerinin ön yüzleri ise oturma alanına yönelmektedir. Tek mekan halinde düzenlenen oda içinde tavan, ocak, terek, kapaklı dolaplar, ağız açıklar ve pencere açıklıkları yer almaktadır. Odaların üst örtüsünü kaplayan tavanlar tek birimden meydana gelmektedir. Oldukça süslü olan tavan göbekleri yer-gök arasındaki ilişkiyi de vurgulamaktadır. Çalışmada üç ayrı mahalleden seçilen örnekler ele alınmıştır. Hacıveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerine ait bu evlerin ahşap tavan göbekleri değerlendirilmiştir. Toplamda on bir adet tavan göbeği incelenmiştir. Hacıvelilerden dokuz, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerinden ise birer örnek çalışmaya dahil edilmiştir. Yapılan arazi çalışmaları sonucunda bu ahşap tavan göbeklerinin daha önce hiç yayınlanmamış olması çalışmayı özgün kılmaktadır. Ahşap işçiliği bakımından özgün olan tavan göbekleri yerel ustalar tarafından yapılmıştır. Süsleme motifleri ise yöreye özgü olup usta ve ev sahiplerinin istekleri doğrultusunda yapıldığı bilinmektedir. Tescilli olmayan bu evlere sahip çıkılmalı ve ahşap süslemeleri koruma altına alınarak gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

### ANAHTAR KELİMELER

Muğla-Yatağan, Gökbel mahalleleri, ev, ahşap süsleme, tavan göbeği.

## Giriş

Anadolu'da geleneksel evlerin inşa edilen alanlarına bakıldığında kırsal ve kentsel şeklinde ikiye ayırmak gerekmektedir. Toprağa bağlı veya toprağı işleyen kırsal alanlardaki köy halkının inşa ettikleri evler ile kent düzeyindeki evlerin iç düzenleri farklılıklar göstermektedir. Köylünün kendi imkanlarıyla oluşturduğu evlerin iç düzenleri oldukça sade, yalın ve ihtiyaç doğrultusunda biçimlenmiştir.

Sofa ve oda içi insanları temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Dağ köyleri olarak bilinen coğrafyalardaki evler genellikle tek katlı, birkaç odalı olup dış sofanın önünde ahşaptan oturmak amaçlı yapılmış kibet veya çıkartmalık (ayazlık) bulunmaktadır. Evler yaşanan coğrafyanın etkisi ile şekil almıştır. Odaların kurulumu ve iç düzenlerindeki ahşap

<sup>1</sup> Bu bölgede araştırma yapmam konusunda beni teşvik eden ve destekleyen Prof. Dr. Bilal Söğüt ve Prof. Dr. Osman Kunduracı hocalarıma teşekkür ederim.

donatılar ile ocakların konumunda iklimin etkisi öne çıkmaktadır. Özellikle ocakların dumanının çekilmesi rüzgârın yönüne göre ayarlanmaktadır. Bunun yanı sıra pencere ve kapıların konumunda da güneş ve rüzgâr önemli etken olmuştur (Küçükerman, 1988).

Ev, insanların tek veya aileleriyle birlikte yaşamlarını devam ettirdikleri fiziksel ortamlardır. Ayrıca insanlar içinde yaşadıkları evleri sosyolojik, psikolojik, fizyolojik, kültürel ve ekonomik alanlarda ihtiyaçlarını karşıladıkları yapılardır. İnsanlar yaşam alanlarını kolaylaştırmak için kendi ölçülerinde mekanlar düzenlemişlerdir. Oda içinde rahat hareket edebilecekleri ve dolaşabilecekleri, yemek pişirecekleri ve yatacakları mekanları insanların vücut ölçülerine göre kol, bacak, ayak, karpiz ve boylarını dikkate alarak konutlar inşa ettirmişlerdir. Bu sebeple insan ölçülerinin altın oran ile bağlantılı olduğu görülmektedir (Küçükerman, 1988).

Bireysel ve ortak alanların kullanımında insanlar temel ve bireysel ihtiyaçlarına göre eve şekil vermişlerdir. Bu gereksinimlerin artmasına bağlı olarak sofa kavramı ortaya çıkmıştır. Sofa "odalar arası ortak alan" olarak tabir edilmekte olup oda geçişlerini kolaylaştıran mimari alanlardır. Bu bağlamda sofa; ev halkının toplandığı ve kadınların günlük işlerini yaptıkları, yemek yenilen, oturlan, eğlencelerin düzenlendiği, nişan, kına gibi etkinliklerin yapıldığı ve misafirlerin ağırlandığı geniş mekanlardır. Bu sebeple sofalar evlerin plan kurgusunda şekil almasını kolaylaştırmıştır. Bölgelere göre farklı isimler alan sofa; "sayvan, eyvan, çardak, hayat ve hanay" isimleri ile de bilinmektedir (Küçükerman, 1985; Kunduracı ve Bahargülü, 2017).

Plan şeması açısından evlerin ilk örnekleri sofasız olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlerin odalarının çoğalması ve her bir bireyin kendine ait alanların artması sebebiyle sofa kavramı ortaya çıkmıştır. Bulundukları coğrafya ve iklimin etkisiyle de dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı şeklinde çeşitleri bulunmaktadır. Sofa ve oda gelişimi üzerinde birkaç tipoloji çalışması yapılmıştır (Eldem, 1954; Aksoy, 1963; Kuban, 1995). Sofa zamanla "seki, taht ve köşk" bölümleri gibi misafire verilen önemin de arttığını gösteren bir unsur haline gelmiştir (Arel, 1982).

Odalar evler içinde bireylerin özel yaşamlarını simgeleyen bağımsız birimlerdir (Arseven, 1975). Sadece bu özelliklerle de kalmayıp oda evlerin içinde birçok fonksiyona sahip bölümlerdir. İnsanlar burada oturma, yatma ve çalışma gibi bireyler eylemlerinin dışında yıkanabilecekleri gusülhanelerin bulunduğu mekanlardır (Cansever, 2002; Eldem, 1941).

Evlerin plan şemasının ortaya çıkmasında odaların yeri ve yönü esas alınmıştır. İklim özellikleri ve coğrafi şartlar, rüzgâr ve güneş gibi faktörlere göre odanın konumu belirlenmektedir. Bu sebeple evlerde yaz ve kış odaları bulunmaktadır (Kunduracı vd., 2020). Asıl yaşam alanları üst katlar olup odalar sokağa çıkma yapmaktadır. Günlük oturlan odalar sokağa, yatak, çocuk ve gelin odaları avluya veya arka cepheye konumlandırılmıştır.

Geleneksel aile yapısına sahip olan toplumda her oda küçük bir evdir. Her bir oda kendi içinde mahremiyet duygusunu da barındırmaktadır. Kapıların doğrudan sofaya açılmaması, oda içinde yüklük ve gusülhanelerin kapı arkasına konumlanmış olması ve pencerelerin dıştan kepenk ve kafes ile kapatılması bunun en güzel örnekleri olarak gösterilebilir (Eldem, 1954; Arel, 1982; Kuban, 1995). Odaların sayıları belirlenirken ev sahiplerinin ekonomik durumları da göz önünde bulundurulmaktadır. Eğer kişinin maddi durumu iyi ise çok odalı evler inşa edilmiştir. Plan gelişimi açısından da konakların ortaya çıkmasını sağlayan bu bölümler daha sonra haremlik ve selamlık kavramalarına kaynak etmiştir (Sözen ve Eruzun, 1996). Bu evlerin bir başodası bulunurken çok odalı evlerin birden fazla başoda uygulaması olduğu dikkati çekmektedir. Başodanın iç kısmı diğer odalardan farklı düzenlenmiştir (Küçükerman, 1985). Bölgelere göre de farklılık gösteren bu başodalar farklı isimlerle de zikredilmektedir. Kula'da "Yaren Odası" (Şenalp, 1984), Uşak evlerinde misafir (sohbetçi) odası (Sayan, 1997), Isparta evlerinde "Bey Odası" isimleri verilmektedir (Demirci, 2011). Oldukça geniş ve iç donatıları süslü olan bu odaların en dikkat çeken bölümü ise zengin süslemeli tavan ve tavan göbekleridir.

Tavan, herhangi bir kapalı mekânın üstünde yer alan ve döşemenin alt yüzeyi olan bölümün karşısına denk gelen yer olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1998). Başka bir ifadeyle de binalardaki

her katın oda ve sofa bölümlerinin üstünü örten ve her katın döşemesine denk gelen bölümler şeklinde de yorumlanmaktadır (Arseven, 1975).

Evlerde en süslü alanlar olarak görülen tavanların yer döşemesi ile de uyum içinde olmasına dikkat edilmektedir. Kare, dikdörtgen ve kubbeli tavanlar oldukça yaygındır. Yapılan bu geometrik şekillere farklı anlam ve boyut yükledikleri görülmektedir. Ev sahibinin ekonomik gücüne bağlı olarak tavanlar farklı biçim ve süsleme kompozisyonlarına sahiptir. Tavanların kendi içinde çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar; Kirişli (düz), Kubbeli, Bakkal, Çökertme (Tekne), Sade, Geçmeli, Tonoz ve Yelpaze tavanlardır (Arseven, 1975). Bu tavanların ortasına süslemeli göbekler yerleştirilmiştir. İç mekanlarda özellikle başoda tavanlarının ortasına konulan bu göbekler bezemeli oluşlarıyla dikkat çekmektedirler. Süslemeli olan bu bölümlerin tavanın ortasına bazen sonradan aplike edildikleri de görülmektedir. Kare, dikdörtgen, çokgen, altıgen, sekizgen ve oval formları ile kullanım alanı bulmuştur. Bulundukları coğrafyalara göre farklılık gösteren tavan göbeklerinin etrafı genellikle çıtakari tekniğinde bezenmiştir. İncelenen tavanların birçoğu alttan çakmalı düz tavan formu olup göbekleri ise çökertme şeklinde içe doğru gömülerek yapılmıştır. Tam ortalarında aşağı doğru sarkan farklı süsleme motiflerine de yer verilmiştir. Kırsal kesimlerde bulunan bu evlerin tavan süslemelerinin yerel ustalar tarafından yöreye özgü motiflerle süslediği tespit edilmiştir.

Odaların üst örtülerini kaplayan ahşap donatı elamanları olan bu tavanlar seki altı ve seki üstünün şekillenmesini ve bölünmesini yansıtmaktadır. Oda içinde herhangi bir bölünme olmadığı zaman tavan bütünüyle süslenmektedir (Kuban, 2018). Döşemeler oldukça sade iken tavanlar bir o kadar süslüdür. Küçükerman odalar için "Üstte gök, altta toprak vardır" sözünü kullanarak tavan ve döşeme arasındaki ilişkiyi vurgulayarak döşemeye "alt örtü" tavana ise "üst örtü" şeklinde tanımlamaktadır (Küçükerman, 1985). Tavan odayı şekillendiren en önemli öğelerden birisidir. Ahşap bir direk ile bölünen seki altı daha alçakta iken seki üstü ise daha yüksek ve bezemeli bir tavan ile kaplıdır. Tavanların bu kadar süslü yapılma sebeplerinden birisi de Türklerin ev içini sevdikleri ve yaşadıkları alanları güzelleştirme çabasında olmalarıdır.

Odalar genellikle kare veya dikdörtgen formu olup tavanlarda odaya göre şekil almaktadır. Kareye yakın tavanların olması ve tavan çeşitlerinin ortaya çıkması odanın döşemesinden kaynaklandığı görülmektedir (Küçükerman, 1985). Ayrıca tavanların kare, dikdörtgen, dairevi veya çark-ı felek formlarında ve bezemeli olması gökyüzündeki güneş, ay ve yıldız gibi motiflere benzetilerek yapılması ve bu motiflerin sık tercih edilmesi yer gök ilişkisini de ortaya koymaktadır (Çaycı, 2017; Kunduracı ve Bahargülü, 2017). Tavanlar süslemeli görünümüleri ve kare formları ile Uzakdoğu sembollerini arasında alemleri yani yeryüzünü temsil eden "Mandala" ya benzetilmekte olup yeryüzü ve gökyüzü arasındaki birliktelik uyum içinde yansıtılmıştır (Çaycı, 2017).

Tavanlar kadar tavan göbekleri de oldukça süslüdür. Oda tavanları genel olarak içten dışa doğru düzenlenmiştir. Tavan göbeği, tavan yüzeyi, tavan bordürü ve tavan silmesi olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır (Sertyüz, 2022). Yapılan arazi çalışmalarında üç mahalleden dokuz ev incelenmiş olup on bir adet tavan göbeği makaleye dahil edilmiştir.

## Yöntem

Muğla İli Yatağan ilçesine bağlı olan Gökbel mahallelerinden Haciveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı kırsal alanda bulunan birer dağ köyü olarak bilinmektedir. Yapılan arazi çalışmalarında elde edilen verilere göre birden çok ev tespit edilmiştir. Tespit edilen bu evlerin doğrudan çalışılmadığı ve bazı kaynaklarda yöre evlerinden genel olarak bahsedilmiştir (Kunduracı, 2007). Evlerin tamamı kırsal alanlarda inşa edilen köy evleridir. Ahşap süslemleri ile ön plana çıkan bu evlerin sadece tavan göbekleri çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Arazi çalışmalarında üç adet mahalle gezilmiş olup dokuz evden toplam on bir adet tavan göbeği incelenmiştir. Haciveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerindeki evlerin iç donatı elemanlarında tespit edilen ahşap süslemelerin yerel ustalar tarafından yapıldığı bilinmektedir. İncelenen evlerin tavanlarının bir kısmı değiştirilmiş olup tavan göbekleri özgün bırakılmıştır. Kare ve dikdörtgen formu düz tavan

olan bu örneklerin göbekleri çökertilmiştir. Göbeklerde geometrik ve bitkisel süslemelere sıkça yer verilmiştir. Kullanılan motifler yörede yetişen bitkilerin stilize edilmiş halleri olup çiçek ve yapraklarıyla birlikte işlenmiştir. Motifler oyma-kabartma, kazıma ve taklit künde kari tekniği ile işlenmiş kompozisyonlara sahiptir. Haciveliler mahallesinden; Celal Ayaz, Halil İbrahim Ayaz, Muhammed-Mehmet Ayaz, Mustafa Ayaz, Mustafa Balci, Necip Ayaz, Ramazan Genek (Topal) ve Hacıbayramlar mahallesinden; Kasım Coşkun evi ile Hisarardı mahallesinden, Ahmet Cengiz evlerinin tavan göbekleri çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Bu evlerin yayınlanmamış olması makaleyi özgün kılacağı düşünülmüş ve çalışma hazırlanmıştır.

25.08.2020 ve 29.08.2020 tarihlerinde yapılan arazi çalışmasında evlerin yer tespitleri bölgeyi bilen yerli halktan birisi olan rehber<sup>1</sup> eşliğinde gezilerek belirlenmiştir. Evlerin rölemleri alınıp fotoğrafları çekilmiş ve arşivlenmiştir. Tavanlar detaylı bir biçimde incelenerek bölgede benzer örnekler ile karşılaştırması yapılmıştır.

Yazım aşamasında da evler hakkında genel bilgi verilerek sofa ile oda bağlantıları ve önemi, odaların iç donatı elamanlarından tavanın önemi ortaya konulmuştur. Daha sonra katalog şeklinde evler ve tavan göbekleri anlatılmış ve değerlendirme bölümünde kendi içinde ve bölge bazında eserlerin karşılaştırması yapılmıştır. Kaynakça ve tablolar ile çalışma sonlandırılmıştır. Bölge evlerinin ahşap kapılarını yapan ustalar aynı zamanda incelenen tavan göbeklerinin de yapmışlardır. Ahşap tavan süslemelerinin Aydın'ın Çine ilçesinden Mevlüt ve Mehmet Özen kardeşler tarafından yapıldığı ve bunun yanında köyde bu işi yapan yerel ustalardan Usta Dursun Topal, Mehmet Ayaz (Çavuş usta) ve Ramazan Ayaz'ın da tavan yapımında çalıştıkları tespit edilmiştir. Tavan göbeklerinde çatma ve çakma tekniği kullanılmıştır. Bu nedenle tavan göbeklerinin yapım tarihleri 1935- 1940 yılları ve sonrasına vermek olasıdır (Kunduracı, 1999).

## **Haciveliler Mahallesi**

### **Celal Ayaz Evi**

Celal Ayaz Evi Haciveliler Mahallesi'nin doğusunda olup, Topal Ahmetler mevkinde yer almaktadır. Ormanlık alan içinde bulunan ev, dış sofalı, tek katlı, iki odalı plan düzenindedir. Küçük bir avlu içindeki yapı birçok onarım geçirmiştir. Kırsal mimariyi yansıtan ev düz toprak damlı iken onarım çalışmalarında ahşap kırma çatı ile üzeri örtülmüştür. Dış sofa kapatılarak oda şekli verilmiş ve muftak olarak işlev görmektedir. Asıl yaşam alanı olan oda tek bir mekândan oluşmaktadır. Bu oda içinde yüklük ve elemanları, çiçeklik, ocak, kapaklı dolaplar, tavan ve pencereler mevcuttur. Yörede baş oda şeklinde kullanılan bu bölümün elemanları tamamen ahşaptan olup zengin süslemeye sahiptir. Onarımlar sonrası evin sadece oda tavan göbeği özgün kalmıştır. Diğer donatı elamanları tamamen değişmiş olup ihtiyaç doğrultusunda yeniden düzenlendiği görülmektedir.

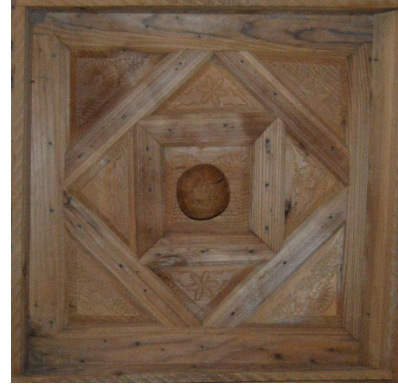
Düz tavan şeklinde yapılmış olan tavanın göbeği kare formundadır. İnce çıtalar ile oluşturulan dıştan içe doğru bordür kuşakları içine üçgen motifleri yerleştirilmiştir (Gör. 1). İnce ve kalın bordür kuşakları dıştan içe doğru daralarak küçülmektedir. Dış bordürü yarım üçgenler çevrelemektedir. Göbeğin etrafını ise çift sıra halinde zikzak motifleri doldurmaktadır. Kare formu göbeğin merkezini iç içe geçmiş karelerden oluşan çarkifelek motifi oluşturmaktadır (Gör. 2). Çarkifeleğin ortasından aşağı doğru sarkan tomurcuk halinde nar motifi yer almaktadır. Bazı yörelerde bu motife askılık ismi de verilmektedir. Çarkifeleğin köşelerindeki üçgenlerin içine sağdan sola doğru yonca, kozalak çiçeği, gülçe ve stilize yapraklar işlenmiştir (Gör. 3).

<sup>1</sup> Arazi çalışmalarında Muğla'nın Yatağan İlçesine bağlı Hacıbayramlar köyünden 1971 doğumlu Erkan Demirel isimli kişi rehberlik etmiştir, desteklerinden dolayı kendisine teşekkür ederim.





Görsel 1 Celal Ayaz Evi Oda Tavan Göbeği



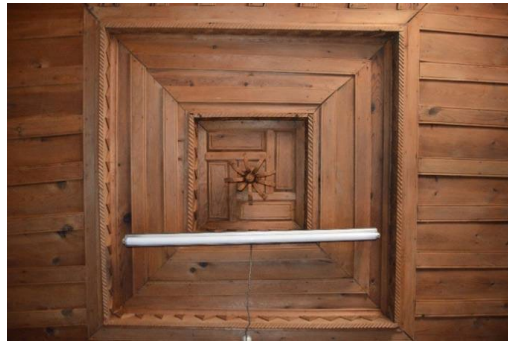
Görsel 2 Tavan Göbeğinden Detay



Görsel 3 Tavan Göbeğinden Süsleme Detayı

### Halil İbrahim Ayaz Evi

Ev, Haciveliler Mahallesi Abazlar mevkinde bulunmaktadır. Dış sofalı, iki katlı, tek odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Dış sofanın önüne yaz aylarında oturmak amaçlı yapılmış ahşaptan çıkartmalık (kibet) yer almaktadır. Girişi kuzey cepheden olan yapının zemin katı ahır ve depo olarak kullanılmıştır. Asıl yaşam alanı olan oda üst kattadır. Dış sofadan odaya tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Süslemeli tavanın bulunduğu oda evin batı cephesindedir. Odayı biçimlendiren öğelerden birisi de tavanıdır. Odanın üst örtüsü düz bir tavan ile kaplanmıştır. Tavanın ortasına yerleştirilen göbek ise kare formu içe doğru çökertme şeklinde yapılmıştır (Gör. 4). İç içe geçmiş iki kareden oluşan tavanın en dış bordürünü burmalı bir çıta ve onun arasını üçgen motifleri oluşmaktadır. İnce hatlı kademelerle oluşturulan taksimatların araları boş bırakılmıştır. Ortadaki göbek kare formu olup içine çarkifelek motifini yerleştirilmiştir. Çarkifeleğin kollarında yer alan pano boş bırakılmış olup ortasına dilimli, taçlı nar motifli aşağı doğru sarkmaktadır (Gör. 5). Ev sahibinden edinilen bilgilere göre tavanı Özen kardeşlerin yetiştirdiği usta Dursun Topal yapmıştır.



Görsel 4 Halil İbrahim Ayaz Evi Oda Tavan Göbeği



Görsel 5 Tavan Göbeğindeki Çarkıfelek ve Nar Motifi

### Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi

Hacıveliler Mahallesi Abazlar mevkinde yer alan ev dış sofalı, iki katlı ve iki odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Girişi güney cepheden olan evin her iki katıda yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Üst katta yer alan kuzey cephedeki odanın tavan göbeği ahşaptan yapılmıştır.

Kare formulu olan tavan göbeği üç bölümden oluşmaktadır. En dışta yer alan bordürün etrafı ve iç kısmı testere dişi ve yarım üçgen motifi ile doldurulmuştur (Gör. 6). İkinci bordür kuşağını ise zikzak motifi oluşturmaktadır. Kare formulu olan orta göbeğin etrafını ise testere dişi çevrelemektedir. Göbeğin iç kısmında kırk beş derecelik açı ile oluşturulmuş baklava dilimi motifi yer almaktadır (Gör. 7). Bu motifin etrafı ve köşelerinde çakma tekniği ile yerleştirilmiş üçgen panolar bulunmaktadır. Pano içlerinde stilize edilmiş kozalak çiçeği ve yaprakları, rozet, ok uçları ve hançer motifi oyma-kabartma tekniğinde işlenmiştir. Tam orta göbekte ise tomurcuk nar motifi aşağı doğru sarkmaktadır (Gör. 8). Ev sahibi tarafından verilen bilgiye göre tavanı Özen kardeşlerin yetiştirdiği usta Mehmet Ayaz (Çavuş Usta) tarafından yapıldığı ifade edilmiştir.



Görsel 6 Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi Oda Tavanı



Görsel 7 Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi Oda Tavan Göbeği



Görsel 8 Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi Oda Tavan Göbeğinden Süsleme Detayı

## Mustafa Ayaz Evi

Haciveliler Mahallesi, Abazlar mevkinde bir tepeye inşa edilen ev, dış sofalı ve tek odalı plan tipindedir. Evin girişi güney cepheden olup dış sofanın önüne ahşaptan oturma amaçlı yapılan bir çıkartmalık (kibet) bölümü yer almaktadır. Dış sofa kapatılarak oda şekline dönüştürülmüştür. Asıl yaşam alanı olan oda kuzey cepheye konumlandırılmıştır. Odanın doğu duvarında ahşaptan yüklük, gusülhane ve kapaklı dolaplar bulunmaktadır. Batıda ise ocak ve pencere yer almaktadır. Kuzey cephedeki bir adet pencere ile oda aydınlatılmaktadır. Odanın duvarlarını üç yönden ahşap terekler<sup>1</sup> çevrelemektedir.

Evin en gösterişli ve süslü bölümü tavanıdır. Alttan çakmalı düz tavana sahip olan evin tavan göbeği oldukça süslüdür (Gör. 9). Kare formulu içi çökertme tavan şeklinde dıştan içe doğru üç bölümlü olarak tasarlanan göbeğin en dış bordürünü yarım üçgenler sınırlamaktadır. İkinci sıra bordür kuşağı ise zikzak motifleriyle geçilmiştir. Göbeğin ortası kare formulu olup içini çarkıfelek motifi doldurmaktadır (Gör. 10). Çarkıfelek motifinin içindeki yatay ve dikey dikdörtgen panoların içi ise boş bırakılmıştır. Göbeğin tam ortasında aşağı doğru sarkan tomurcuk halde lale motifi yerleştirilmiştir. Lale motifinin etrafını ise dört yapraklı taç çevrelemektedir (Gör. 11). Tavan göbeğinin en dış bordüründeki üçgen ve zikzak motifleri yeşil ve sarı, göbeğin merkezi ise kırmızı ve mavi renk ile sonradan boyanmıştır. Evin tavanını Usta Mehmet Ayaz'ın oğlu Ali Ayaz'ın yaptığı ev sahibi tarafından dile getirilmiştir.



Gör. 9 Mustafa Ayaz Evi Oda Tavanı



Gör. 10 Mustafa Ayaz Evi Oda Tavan Göbeği

<sup>1</sup> Terek; Muğla evlerinin oda içlerinde duvarları üç yönden çevreyen kap-kaçak konulan bölümler olarak bilinmektedir. Yörede bu bölümlere "İraf, raf, almalık, almalık, sergen, çanaklık" gibi değişik isimler de verildiği görülmektedir. Bu raflar çift sıra şeklinde verilirse "almelik" tek sıra olursa "terek" ismini almaktadır (Kunduracı, 2007: 128).





Görsel 11 Tavan Göbeğinden Detay

### Necip Ayaz Evi

Haciveliler Mahallesi Abazlar mevkinde bulunan ev dış sofalı, iki katlı, tek odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Alt kat ahır ve samanlık üst kat ise asıl yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Üst kata çıkış merdiveni batı cephede yer almaktadır. Dış sofa bölünerek ikinci bir oda şeklinde kullanılmaktadır. Asıl yaşam alanı olan oda kuzey cephededir. Oda içinde ahşaptan yüklük, kapaklı dolap ve gusülhane bulunmaktadır. Batı duvarında ise ortada bir ocak ve her iki yanında birer adet pencere mevcuttur.

Tavan alttan çakmalı düz tavandır. Tavan göbeği kare formu ve göbek çökertme tavan şeklinde yapılmıştır. Üç ana bordür kuşağı ile çevrili olan göbeğin dış bordürleri yarım üçgenler ve çift yönlü zikzak motifleri ile geçilmektedir. İçteki karenin etrafını ise burmalı bir bordür kuşağı sınırlamaktadır (Gör. 12). Kare formu merkezdeki yatay ve dikey panoları kırk beş derecelik bir açıyla döndüren çarkıfelek motifli yer alır. Bu panoların içinde stilize edilmiş kozalak çiçeği ve yaprakları oyma-kabartma ve kazıma tekniği ile işlenmiştir (Gör. 13). Tavan göbeğinin en dış bordürü yeşil, kırmızı ve sarı renklerle boyalı iken merkezdeki çarkıfeleğin içindeki panolarda yeşil, kırmızı ve sarı renklerle boyalı olduğu görülmektedir. Ev sahibinden edinilen bilgilere göre bu tavanı ve evin diğer ahşap süslemelerini yine Mustafa Ayaz Evi'nde olduğu gibi Çavuş Mehmet Ayaz ile Ramazan Ayaz ustaların yaptığı bilinmektedir.



Görsel 12 Necip Ayaz Evi Oda Tavan Göbeği



Görsel 13 Tavan Göbeği ve Süsleme Detayı



### Mustafa Balcı Evi

Hacıveliler Mahallesi Abazlar mevkisinde bulunan ev, köyün çıkışındaki bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Ev, dış sofalı iki odalı plan düzenindedir. Çeşitli onarımlar geçiren evin tavan göbekleri özgün bırakılmıştır. Dış sofa sonradan kapatılarak ikinci bir oda şeklinde düzenlenmiştir. Evin dış sofa tavanında ve kuzeydoğu odasındaki tavan göbekleri oldukça süslüdür. Dış sofanın tavanı kare formludur. İç içe geçen iki kare ve bu kareleri birbirine bağlayan sekiz adet ince çitalar ile yapılan yıldız şekilli panolar tavan göbeğini oluşturmaktadır. Bölünen bu panoların içleri ise boş bırakılmıştır (Gör. 14). Göbeğin tam orasında aşağı doğru sarkan yaprakları üçgen şeklinde kat kat verilerek stilize edilmiş kozalak motifi bulunmaktadır. Kozalak açmış şekilde betimlenmiştir (Gör. 15,16). Tavan göbeğinin içi bordo kırmızı, dış çerçeve ile pano çitaları ise yeşil renk ile sonradan boyanmıştır.



**Gör. 14:** Mustafa Balcı Evi Dış Sofadaki Tavan Göbeği



**Gör. 15:** Taban Göbeğindeki Kozalak Motifi



**Gör. 16:** Kozalak Motifinin Alttan Görünümü

Evin kuzeydoğu cephesindeki odanın tavanı tamamen yenilenmiş olup tavan göbeği özgün olarak bırakılmıştır. Kare formulu olan tavan göbeği içe doğru çökertilmiştir. Tavanın en dış bordürü ince burmalı bir çerçeve ile sonlanmaktadır. Çökertilen iç kısımda yarım üçgenler göbek etrafını dolaşmaktadır. Merkezdeki ana motif kırk beş derecelik açı ile döndürülen baklava diliminden meydana gelmektedir. Baklava dilimi içinde eşkenar üçgenlerin bölüdüğü panolar yer almaktadır. Bu panoların içindeki kozalak çiçeği ve yaprakları, gülbezeker oyma-kabartma ve kazıma tekniği ile işlenmiştir (Gör. 17). Merkezden aşağı doğru sarkan tomurcuk haldeki nar motifi bulunmaktadır. Göbekte bordo, mavi ve yeşil renkler kullanılmıştır.



**Gör. 17:** Mustafa Balcı Evi Oda Tavan Göbeği

### Ramazan Genek (Topal) Evi

Haciveliler Mahallesi Topal Ahmetler mevkinde yer alan ev bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Köyün doğusunda kalan ev, zemin üzeri tek katlı, dış sofalı, iki odalı plan düzenindedir. Alt kat ahır samanlık ve depo olarak kullanılmaktadır. Doğu cepheden girilen evin ön cephesinde ahşaptan yaz aylarında oturmak için yapılmış çıkartmalık bölümü yer alır. Dış sofa kapatılarak oda şeklinde düzenlenmiştir. Evin asıl yaşam alanı olan odalar sofanın kuzeybatı ve güneybatı cephelerine konumlanmıştır. Odaya tek kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Seki altı ve seki üstü bölümü tamamen kaplayan tavan ahşaptan olup alttan çakmalı düz tavan şeklindedir (Gör. 18). Tavan göbeği de kare formulu olup içe doğru çökertilmiştir. İç içe geçmiş karelerden oluşan tavan göbeğinin içerisi boş bırakılmıştır. Oldukça sade olan tavanın sadece dış bordürü testere dişi motifi ile çevrilidir.



**Görsel 18** Ramazan Genek (Topal) Evi Batı Oda Tavanı ve Tavan Göbeği

Evin güneybatı cephesinde kalan odanın tavanı da alttan çakmalı düz tavadır. İç içe geçen çıtalar şeritler halinde tavan yüzeyini oluşturmaktadır. Kare formulu olan tavan göbeği içe doğru çökertilmiştir. Göbeğin etrafını yarım üçgenler çevrelemektedir. Merkezde bulunan baklava diliminin içi eşkenar dörtgenler ile panoları meydana getirmiştir. Pano içlerinde stilize edilmiş yonca, gülbezek, kozalak çiçeği ve yaprağı işlenmiştir (Gör. 19).



**Görsel 19** Ramazan Genek (Topal) Evi Güneybatı Oda Tavanı ve Tavan Göbeği

### Hacıbayramlar Mahallesi

#### Kasım Coşkun Evi

Hacıbayramlar Mahallesi'nde yer alan ev dış sofalı, tek katlı ve tek odalı olarak inşa edilmiştir. Evin girişi batı cepheden olup bu evde de dış sofa sonradan kapatılarak oda şeklinde düzenlenmiştir. Yaşam alanı olan asıl oda sofanın güneyine inşa edilmiştir. Odanın iç donatıları da değiştirilmiş olup günümüz anlayışında ihtiyaç doğrultusunda yenilenmiştir. Tavanı da

tamamen yenilenen odanın sadece tavan göbeği özgün bırakılmıştır. Kare formulu olan göbek içe doğru çökertilmiştir. En dış bordürü çevreleyen ince çıtaların yüzeyi burmalı olarak işlenmiştir. Burmanın iç yüzleri üçgenlerle geçilmektedir. İç içe geçen kareler kırk beş derecelik açılar ile yapılan baklava dilimi motifi görünümü hale getirilmiştir. Bu motifler yatay ve dikeyde üçgen panolardan oluşmaktadır. Pano içlerine kozalak çiçeği ve yaprakları işlenmiştir. Ortada aşağı doğru sarkan tomurcuk şeklinde nar motifi bulunmaktadır. Tavan göbeğini ev sahibi tarafından sonradan bordo, mavi ve yeşil renklere boyanmıştır (Gör. 20).



Görsel 20 Kasım Coşkun Evi Oda Tavan Göbeği

## Hisarardı Mahallesi

### Ahmet Cengiz Evi

Ev, Hisarardı Mahallesi Hacılar mevkinde bulunmaktadır. Mahallenin kuzeydoğusunda kalan ev zemin üzeri tek katlı, dış sofalı ve tek odalı plan düzeninde inşa edilmiştir. Ev günümüzde sağlam durumda olup içinde yaşayanlar vardır. Alt kat ahır, samanlık olarak kullanılmaktadır. Üst kata batı cephedeki on bir basamaklı taş bir merdiven ile çıkılmaktadır. Dış sofanın önünde çıkartmalık yer almaktadır. Dış sofa sonradan bölünerek oda şekli verilmiştir. Asıl yaşam alanı olan oda sofanın kuzey cephesine yerleştirilmiştir. Odaya tek kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Odanın iç donatı elamanları oldukça süslemelidir (Gör. 21). Evin üst örtüsünü içten ahşap bir tavan kapatmakta olup yenilendiği görülmektedir. Ancak tavan göbeği özgün bırakılmıştır.

Kare formulu olan tavan göbeği içe doğru çökertilmiştir. Dış bordür testere dişi bir motif ile çevrilidir. İç içe geçen karelerden oluşan göbek dört ince çıtanın köşelere yerleştirilmesi ile bir çarkıfelek motifi meydana getirilmiştir. Karelerin ve çarkıfeleğin içleri ise üçgen, yatay ve dikey panolarla doldurulmuştur. Bu panoların yüzeylerinde bitkisel süslemelere yer verilmiştir. Yöreye özgü olan ve yerel ustalar tarafından yapıldığı bilinen bu süslemeler kozalak çiçeği ve yaprakları ile gülbezekler olup oyma-kabartma tekniğinde işlenmiştir (Gör. 22).



Görsel 21 Ahmet Cengiz Evi Oda Tavan Göbeği Detay



Görsel 22 Ahmet Cengiz Evi Oda Tavan Göbeğinden

## Değerlendirme

Geleneksel Türk evlerinin yapılış amaçlarına ve kuruluş biçimlerine bakıldığında insan hayatını kolaylaştıran öğelere göre düzenlendiği görülmektedir. Kullanılan malzeme ve teknik, plan ve süsleme unsurları da o bölgenin özelliklerini yansıtmaktadır. Konar-göçer kültüre sahip olan Türkler yaşadıkları her alanı güzelleştirme çabası içinde olmuşlardır. Çadırın iç düzeni ve süslemeleri bunun en güzel göstergelerinden birisidir. Giriş kapılarının keçeden ve süslü olması tünlük bölümlerinin açık ve etrafının süslenmesi, Türk ev geleneğinde devam ettirilen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin yaşam alanlarına olan ihtiyaçların artması ve yerleşik yaşama geçişle birlikte daha fazla kapalı mekanlara gereksinim duymuşlardır. Ev, olarak tanımladığımız bu mekanlar sofa ve oda olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki bölümünde iç donatı elemanları genellikle ahşaptandır. İnsanların yatabileceği, oturabileceği ve uzanabileceği şekilde tasarlanan iç donatıların yüzeyleri de süslemelidir. Bunların içinde üst mekânı kapatan bölüm ise tavanlar olmuştur. Evlerin en süslü bölümleri olan tavanlar bütün yüzeyi kaplamaktadır. Döşemeye göre şekil alan tavanlarda hiç boş yer kalmayacak şekilde tezyin edildiği dikkatleri çekmektedir. İnsanlar içe kapanık ve mahremiyet duygusundan dolayı dış cephede çok az olmakla birlikte iç mekanlardan sofa ve oda içlerindeki donatı elemanlarını yoğun bir biçimde süslemişlerdir. Bunların içinde tüm yüzeyi süslü ve tek parça olan elaman tavanlar olduğu görülmektedir. Türk evinde tavan kavramı zamanla yapıya bağlı ve niteliği fazla olan bir bölüm haline gelmiştir. Bu anlayışla tavan ve tavan yüzeyi, tavan eteği ve tavan bordürleri içinde geometrik, bitkisel ve nesnel süslemeler ağırlıklıdır. Oda içinde en geniş ve görülebilen tek parça ve süslemeli eleman tavanlardır (Küçükerman ve Güner, 1995). Bu anlayıştan yola çıkılarak bir evin içinde birden fazla süslemeli tavan ve tavan göbeği bulunmaktadır. Fakat geleneksel yapılara bakıldığında misafire verilen önemden dolayı evlerin başodaları oldukça zengin süslemelidir. Ayrıca evi yaptıran kişinin sosyo-ekonomik gücünün iyi olması da tavanın biçimlenmesinde ve süslenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Geleneksel Türk evinde uygulanan en yaygın tavan tipleri; alttan veya üstten kirişlemeli tavanlar ile düz tavanlar ve çökertme şeklindeki tekne tavanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Önge, 1975).

Bölge evleri genellikle kırsal alanlarda inşa edildikleri için üst örtüleri düz toprak dam şeklindedir. Bazıları ise zamanla ihtiyaca göre kırma çatı ile değiştirilmiştir. İncelenen evlerin tavanlarının bir kısmı da yenilenmiş olup sadece tavan göbekleri özgün olarak kalabilmiştir. Bu sebeple çalışmamızda sadece tavan göbekleri ele alınarak konu sınırlandırılmasına gidilmiştir. Tavanların birçoğu değiştirilmiş olup özgünlüklerini kaybetmişlerdir. Bazılarının yüzeylerinin ise sonradan renkli boylarla boyandığı görülmektedir.

Yerel ustalar tarafından yapılan bu göbekler genellikle kare formlu olup içe doğru küçültülerek çökertilmiştir. Bu göbeklerin etrafı kademeli bordür kuşakları ile çevrilidir. Her bordür içinde farklı süsleme kompozisyonlarına yer verilmiştir. En dış bordürde zikzaklar, yarım üçgenler ve burmalı süslemeler ile geçişler sağlanmaktadır. Göbeğin tam ortası ise baklava dilimi, iç içe geçmiş kareler ve çarkıfelek motifleriyle tamamlanmıştır. Bu motiflerin birleşiminden oluşan yatay, dikey ve üçgen pano içleri yöreye özgü stilize edilmiş bitki motifleri ile doldurulmuştur (Tablo 1, 2).

Yatağan'a bağlı mahallelerdeki incelenen örneklerle bakıldığında genellikle kırsal mimariyi yansıtan örneklerin diğer bölgelerle benzerlikleri dikkat çekmektedir. Ahşap süslemenin yoğun olduğu ve kendine özgü tavan ve göbek tasarımlarıyla motiflerin yöreye özgü olması açısından önemlidir.

Seçilen örneklerden Hacıveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerindeki evlerin tavan göbekleri birbirine form olarak benzetilmektedir. Tavanların göbeklerinin tamamı tekne tavan görünümüne çökertme tavan şeklindedir. Fakat az da olsa göbek içlerindeki süsleme motiflerinde farklılıklar bulunmaktadır. Celal Ayaz, Muhammed (Mehmet) Ayaz ve Necip Ayaz Evleri'nin tavan göbeklerinin dış bordürlerinin etrafı çift sıra halinde zikzak motifleri ile geçilmektedir. Bunun



yanısıra Necip Ayaz Evi, Halil İbrahim Ayaz ve Mustafa Ayaz Evleri'nin de tavan göbeklerinin en dış bordürleri ise yarım üçgenler ile çevrilidir. Bu üçgenler bazen de bordürün iç kısmına yerleştirilmiş olarak karşımıza çıkar.

İncelenen evlerin tavan göbeklerinin orta kısmındaki panolar değişiklik göstermektedir. Ortada iç içe geçmiş kırk beş derecelik açılarla karelerin düz veya çapraz yerleştirilmesiyle oluşan baklava dilimi, çarkıfelek ve merkezden dışa doğru ince çıtalarla dağılarak meydana gelen sekizgenler yaygın olarak kullanılmıştır.

Baklava dilimli tavan göbeği Celal Ayaz Evi, Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi ve Mustafa Ayaz Evleri'nde karşımıza çıkmaktadır. Çarkıfelek motifli tavan göbeği ise Necip Ayaz Evi, Halil İbrahim Ayaz ve Hisarardı köyünden Ahmet Cengiz evlerinde kullanılmıştır. Bunlardan başka Mustafa Balcı Evi'nin tavan göbeği merkezde küçük bir kare ve bu kareden etrafa dağılan sekiz ince çubuğun oluşturduğu sekizgen formlu bir göbek diğer tavanlardan farklı bir uygulamaya gidilmiştir.

Tavan göbeğinin ortasına yerleştirilen pano içi süsleme motifleri farklılık göstermektedir. Bunlardan Celal Ayaz Evi ile Mustafa Balcı ve Hacıbayramlar köyünden Kasım Coşkun Evleri'nin göbek ortasında aşağı doğru sarkan kabara motifi bulunmaktadır. Bu üç evin ortak bir özelliği de göbek içindeki yatay ve dikey panoların içlerinin bitkisel süslemeli olmasıdır. Yörede çok kullanılan bu motifler stilize edilmiş olan kozalak çiçeği ve yaprakları, gülbezekler ve dört yapraklı yoncaların oyma-kabartma tekniğinde işlenmiştir.

Halil İbrahim Ayaz Evi'nin tavan göbeğinin ortasında aşağı doğru sarkan dilimli ve taçlı bir adet stilize nar motifi bulunmaktadır. Nar içinde barındırdığı küçük ve kırmızı tanelerinden dolayı bereket sembolü olarak kullanılmıştır (Çaycı, 2008). Ayrıca evlerde kullanılan nar motifi birçok kültürde de bereket, üreme, çoğalma, doğumun simgesi gibi anlam yüklenmiştir (Taşkale, 2015). Diriliş ve ölümsüzlüğün sembolü olarak da yorumlanan nar ayrıca kutsal ağacında meyvelerinden biri olarak da isimlendirilmiştir. Narın kabuk kısmının çatlaması bir çocuğun dünyaya geleceğini haber vermesi ve içindeki tanelerin bolluğu ise yine çoğalmaya işaret etmektedir (Çoruhlu, 1998). Nar motifi, İslam öncesi ve İslam sonrasında hemen hemen aynı anlama gelecek şekilde yorumlanması ve hükümdarların bazen taht sembolü olması, cennet meyvesi olarak kabul edilmesi her dönemde önemini artırdığı görülmektedir (Tütüncügil, 2013).

Sadece sivil mimari alanındaki eserlerde değil birçok alanda karşımıza çıkan nar motifi Anadolu Selçuklu Dönemi taç kapılarında, çini yüzeylerinde, çeşme ve sebillerde, mezar taşlarında, duvarlarda boyalı ve kalemişi şeklinde, madeni eserlerde ve farklı malzemeler üzerinde uygulama alanı bulmuştur (Tütüncügil, 2013; Tütüncügil, 2011; Gültekin, 2008). Bunun yanısıra dini yapılardan camilerin harim tavan göbeklerinde de nar motifi kullanıldığı görülmektedir. Konya-Taşkent Büyük (Uzun Şık) Cami'nin harimdeki yıldız formlu taban göbeği içinde aşağı doğru sarkan nar motifi işlenmiştir (Özkan ve Duran, 2022a). Çini ve seramik alanında ise Konya-Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi Kubadabad Sarayı Çinisi, (Özkan ve Duran, 2022a:) İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bir kâse üzerinde nar motifi bulunmaktadır (Özkan ve Duran, 2022a). İstanbul Rüstem Paşa Camisi Duvar Çinisi üzerinde bir ağacın dallarından çıkar vaziyette resmedilen narın dilimli ve taçlı şekilde yapılması Halil İbrahim Ayaz Evi'nin nar motifine benzediği görülmektedir (Özkan ve Duran, 2022a). Bu uygulamaların dışında kumaş üzerine de işlenen nar motifleri de bulunmaktadır. Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenen bir peşkir üzerinde ve İzmir Etnografya Müzesi'ndeki Uçkur üzerine nar motifi taçlı ve dilimli olarak işlenmiştir (Özkan ve Duran, 2022b).

Tavan göbeğinde nar motifi bulunan bir başka örnek ise Antalya -Akseki Ayşe Büyüksoylar, Göksoylar Evi, Osman Yüksel Serdengeçti ve Şerife Gülay Aybar evleri ile Beyşehir Hacı Akif evlerinin baş oda tavan göbeklerinde oyma-kabartma tekniği ile yapılan nar motifi görülmektedir (Uyar vd., 2005; Kunduracı, 2016; Sertyüz, 2022). Burdur Baki Bey Taş Oda Konağı'nda musandıra panolarında çiçeklerle birlikte stilize edilmiş nar motifi dilimli ve taçlı olması ile incelenilen örneklerle benzetilmektedir (Özaltın ve Ölmez, 2012; Sertyüz, 2022). İzmir Birgi

Çakırağa Konağı'nın tavan süslemelerinde kapalı nar ve ağzı yarılmış nar örnekleri dikkati çekmektedir (Sertyüz, 2022; Özkan ve Duran, 2022a). Nar meyvesi güneş ile birlikte Birgi'nin sembolü şeklinde kullanılmıştır. Osmanlı saraylarına narın buradan gittiği ile ilgili rivayetler bulunmaktadır. Birgi'de nar selvi ağacı ile birlikte yapılarda sıkça kullanılmıştır. İzmir Birgi Çakırağa Konağı'nda meyveler ön plana çıkmaktadır. En sık kullanılan motif ise nardır (Altınoluk, 1998). Bununla birlikte Tokat'ta yer alan Madımaklar Evi'nin tavan bordürlerin de ve dolap kapaklarında dilimli, taçlı nar motifi kullanılmıştır (Sertyüz, 2022).

Diğer evlerden farklı olan bir başka örnek ise Mustafa Ayaz Evi'nin taban göbeğinin ortasından aşağı doğru sarkan ve sarkıtın yanlarında dört yaprağın stilize ederek kıvrım yaptığı lale motifi işlenmiştir<sup>1</sup>. Nar ve lale motifi görülen bu evler bölgede nadir örnekler arasında yer almaktadır. Bölgeye oldukça yakın olan Ula evlerinden Hamdi Yuva Evi'nin oda tavan göbeği kare formulu çökertme bir göbek, bu göbeğin ortasından aşağı doğru sarkan bir sakıt ile ucunda dilimli, taçlı stilize edilmiş nar motifi yıldız ile bir arada verilmesi ile Halil İbrahim Ayaz ile benzer özelliktedir (Kozak, 2014). Koçarlı Hidayet İlhan Evi'nin baş oda tavan göbeğinde çiçek demetleri içerisinde lale, sümbül ve gül motifleriyle birlikte görülen karanfil motifleri ahşap üzerine oyma tekniğiyle işlenmiştir (Cömertler ve Pektaş, 2017a). Çok nadir görülen lale motifi ahşap üzeri kalemışı süslemelerde de karşımıza çıkmaktadır. Kastamonu'daki Candaroğlu Beyliğine ait olan Kasabaköy Mahmut Bey Cami tavanında, Denizli- Buldan Beylerbeyi Evi Kapı kanatlarında ve tavan göbeğinde oyma tekniği ile yapılmış lale motifi bulunmaktadır (Cömertler ve Pektaş, 2017a). Burdur Baki Bey Konağı'nın sofa kemer yüzeylerinde lale ve gül motifleri bir arada kullanılmıştır. Yörede bu laleye "Manisa Lalesi" ismi de verilmektedir (Özaltın ve Ölmez, 2012). Stilize edilen bu tür lale motiflerinin çanak kısımları kısa ve yuvarlak şeklinde resmedilmiştir (Sertyüz, 2022).

Farklı bir bölge olmasına rağmen Akdeniz ve çevresindeki köy evleri ile Akseki-İlvan evlerinin tavan göbeklerinde nar ve lale motifi işlenmiştir. Alttan çakmalı düz tavan şeklinde inşa edilen tavan göbeği merkeze doğru daralan sekiz kollu yıldız ve bu yıldızın ortasında stilize palmet, nadiren de olsa lale motifleri bulunmaktadır. Yıldız göbeğin tam merkezine bolluk ve bereketi simgeleyen aynı zamanda cennet meyvesi olarak kabul edilen nar motifi kabartma ve üç boyutlu şekilde tavan göbeğine aplike edilmiştir (Dursun, 2012).

Dikkat çeken ve yöreye özgü olan bir başka örnek ise Mustafa Balcı Evi'nin tavan göbeğinde aşağı doğru katmerli bir biçimde sarkan stilize kozalak motifi yer almaktadır. Dışarıdan bakıldığında kozalağın yapraklarına veya ananas meyvesinin yapraklarına da benzetilmektedir. Fakat yörede yetişen çam fıstıklarının kozalağı stilize edilmiştir. Diğer evlerde görülmeyen bir özellik olması açısından önemlidir.

Hacıveliler Mahallesi'nden Necip Ayaz, Halil İbrahim Ayaz ve Mustafa Ayaz Evleri'nin tavan göbeklerinin ortasındaki ana motif çarkıfelektir. Bunun yanısıra Hisarardı mahallesinde yer alan Ahmet Cengiz Evi'nde tavan göbeğinin içi çarkıfelek motifi ile doldurulmuştur. Çarkıfeleği oluşturan yatay ve dikey pano içlerinde stilize edilmiş yaprak ve kozalak çiçeği işlenmiştir. Muğla ve çevresinde yoğun olarak kullanılan çarkıfelek motifi evlerin tavan göbeklerinde, oda giriş kapılarının yüzeylerinde ve dolap yüklük kapaklarında da rastlanılmaktadır. Farklı yörelerde de uygulama alanı bulan bu motif Manisa (Bozer, 1988), Denizli (Kunduracı, 2006), İzmir (Cömertler, 2023), Afyonkarahisar (Yıldırım, 2006), Bolvadin (Bahargülü, 2021) ve Bursa (Sertyüz, 2022) evlerinde görmek mümkündür. İzmir-Kiraz-Yağlar yöresindeki Arif Seçen ve Şerif Ağa evlerinin baş oda tavanında çarkıfelek motifi işlenmiştir. Şerif Ağa evi ile Lütfi Kaya evlerinin oda giriş kapısı üzerinde de benzer motiflere yer verilmiştir (Cömertler, 2023).

Hacı Hızır Salih Efendi Evi ve Merkezefendi Konyalıoğlu Evi'nin baş oda tavanlarında çarkıfelek motifi kullanılmıştır (Cömertler, 2017a). Bunun yanında Bursa Muradiye evlerinin tavanlarında

<sup>1</sup> Lale motifi; Kış aylarının bitiminden sonra açan ilk çiçeklerden birisi olarak bilinmektedir. Bu sebeple baharın müjdecisi olarak kabul edilen çiçek yeniden başlamak ve arınmayı, temizliği simgelemektedir. Aynı zamanda lale Allah'ı anmak ve hatırlamak için stilize edilerek kullanılan bir tür çiçektir (Baytop ve Kurnaz, 2003; Güner, 2020).

da benzer süsleme uygulamaları görülmektedir (Eldem,1984). Antalya-Akseki İlbat evlerinde de ahşap süslemenin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Evlerin oda giriş kapılarının kanat üzerindeki panoların iç kısımlarında çarkıfelek motifi işlenmiştir (Kunduracı, 2002).

Tavan göbekleri kendi içinde değerlendirildiğinde form ve süsleme açısından Celal Ayaz ile Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi, Necip Ayaz ile de Halil İbrahim Ayaz evlerinin süslemeleri benzemektedir. Ayrıca Mustafa Balcı Evi'nin iki adet tavan göbeği bulunmaktadır. Bunlardan yatak odasında yer alan tavan göbeği ile Celal Ayaz Evi'nin tavan göbeği ve Hacıbayramlar Mahallesi'ndeki Kasım Coşkun Evi'nin tavan göbekleri birbirine çok benzemektedir. Bu tavan göbekleri sonradan renkli boyalar ile boyanmıştır.

İncelenen on bir adet tavan göbeği içinde üç evin tavanlarının dış bordürlerinde burmalı süslemeye yer verilmiştir. Bunlar Haciveliler Mahallesi'nden Necip Ayaz ve Mustafa Balcı Evleri ile Hacıbayramlar'dan Kasım Coşkun Evi'nin tavan göbeklerinin en dışında burmalı bir bordür geçişi bulunmaktadır. Bu uygulamanın dışında bir de dış bordürlerde testere dişi motifi kullanılan tavan göbekleri vardır. Haciveliler'den Ramazan Genek (Topal) ile Hisarardı Mahallesi'nden Ahmet Cengiz Evleri'nin göbek etrafında testere dişi motifi kullanılmıştır.

Muğla ve çevresindeki sivil mimarlık örnekleri üzerine yapılan yayınlarda bazı evlerin tavan ve tavan göbekleri incelediğimiz evler ile benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. Aynı bölgede çalışan ustaların bir kısmının da aynı kişiler olması bakımından form ve süsleme motifleri benzerlik göstermektedir. Muğla- Yatağan evlerinden Hasan Özsan ile Hacı Ömer evlerinin tavanları alttan çakmalı düz tavan olup kare formlu göbek kısmı içe doğru çökertilmiştir (Kunduracı, 2007). Yine aynı bölgeden olan Turgut evlerinden Molla Kazım Katarbaşı, Akif Ali Çelik ve Hamit Hoca evlerinin tavan göbekleri (Kunduracı, 2012) kare formlu içe doğru küçülen ve ortada bir kare ve bu kareden etrafa ince çitalarla dağılarak yayılan sekizgen bir yıldız formu meydana gelmiştir (Kunduracı, 2007). Haciveliler'den Mustafa Balcı Evi'nin sofa tavan göbeğine form ve süsleme açısından benzer olduğu görülmektedir. Bozüyük'teki Hacı Süleyman Evi ile Feriştah Cinaz evlerinin tavan göbekleri de aynı form ve süslemeye sahiptir (Kunduracı, 2007). Mustafa Balcı Evi'ne benzeyen bir başka örnek de yine Yatağan-Yeşilbağcılar'dan Şerafettin Bağcı ve Eğitim Şükrü evlerinin tavan göbekleri kare formlu çökertme bir tavan göbeği ve merkezden dağılan ince çitalarla oluşan yıldız formunun benzer olduğu tespit edilmiştir (Kunduracı, 2007). Turgut'taki İbrahim Pekel ile Eğitim Şükrü Mersin evlerinin oda tavan göbeklerinin etrafı zikzak motifleriyle geçilmekte olup göbeğin iç kısmı çökertme şeklinde olmasıyla Haciveliler evlerinin tavan göbeklerine benzerlikleri ile dikkat çekmektedir (Kunduracı vd., 2018).

Muğla'nın ilçelerinden olan Ula evlerinde de benzer tavan örnekleri bulunmaktadır. Bedriye Dana evi, Bekir Ağa Konağı, Demirtaş Mahallesi Hükümet Caddesi No:32'deki ev ve Menduf Ülkü evlerinin tavan göbekleri de ahşaptan kare ve çokgen formlu olup çökertme şeklinde yapılmıştır. Göbeğin ortasında küçük bir kare ve bu kareden etrafa ince çitalarla dağılarak oluşan sekizgen motifi incelenen evlerle benzer özellikler göstermektedir (Kozak, 2014). Ayrıca Ula evlerinden Huriye Dana Evi'nin ahşap çatılı düz tavana sahip olan oda tavan göbeği kare formlu olup göbeğin etrafını zikzak motifleri ve tam ortasında yıldız motifi bulunmaktadır. Bu motiften aşağı doğru sarkan bir de nar işlenmiştir (Kozak, 2014). Zikzak motiflerinin kullanılması bakımından Celal Ayaz, Muhammed (Mehmet) Ayaz ve Necip Ayaz evleri ile benzer özelliklere sahiptir. Ayrıca nar motifinin kullanımı açısından da Halil İbrahim Ayaz Evi ile benzemektedir. Denizli Serinhisar evlerinden Hacı Ali Çomut Evi'nin de tavan göbeği çökertme formlu olan ortasında nar motifine yer verilmiştir (Kunduracı, 2006). Beyşehir evlerinden Hacı Akif Evi'nin tavan göbeğinde de nar motifi bulunmaktadır. Ayrıca Hacı Akif Evi'nin kuzey-batı odasındaki tavan göbeğinin ortasında püsküllü ve dilimli nar motifi yerleştirilmiştir (Kunduracı, 2011). Bu evde yer alan süsleme motifinin benzeri Akseki- Ak Ev ve Osman Yüksel Serdengeçti evlerinde de görülmektedir (Kunduracı ve Yavuzylmaz, 2021).

Kare formlu tavan göbeğinin etrafını zikzak motiflerinin çevrelediği bir başka örnek de Uşak'ta Murat Dokur Evi'nin başoda tavan göbeğinde aşağı doğru sarkan dilimli, taçlı nar motifine yer verilmiştir (Sayan, 1997). Sivrihisar'da Şamdanlar Evi'nin (Sayan, 2009) kare formu tavan göbeğinde de aynı uygulama yer almakta olup Haciveliler'deki Halil İbrahim Ayaz Evi'nin tavan göbeğine benzemektedir. Isparta evlerinde de ahşap tavan uygulamaları bulunmakta olup tavan göbekleri çeşitlilik göstermektedir. Göbek kısımları dışa taşkın yıldız, marul ve şemse formlu olanlar oldukça yaygındır. Hendelerin Evi, Hilmi Özdoğanlı Evi, Erol Eriş Evi, Tahir Paşa Konağı ve Demirci Mehmet Efe'nin Evleri'nin tavanları form olarak benzerlik göstermektedir (Demirci, 2011).

Aydın ve çevresi olarak bilinen Büyük Menderes Havzası civarındaki geleneksel konutlarındaki tavan göbeklerinde benzer süslemeler olduğu tespit edilmiştir. Ahşap süslemenin yoğun olarak kullanıldığı yerlerden biri olan bölgede Hidayet İlhan Evi'nin baş oda tavanının etrafı kuşaklarla çevrilmiş ve bitkisel süslemelidir. İç içe geçen bordür kuşakları ve çökertme tavan ile benzer özellikler göstermektedir (Cömertler ve Pektaş, 2017b) (Tablo 3).

## Sonuç

"Muğla- Yatağan İlçesi Haciveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı Mahallelerindeki Süslemeli Ahşap Tavan Göbekleri" olarak belirlenen bu çalışmada köylerdeki geleneksel evlerin tavanları ve göbekleri ahşap işçiliği ile süslemeleri bakımından Türk sanatı içerisinde önemli örnekler olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda bölgedeki evlerde daha çok alttan çakmalı düz tavanların tam ortasında yer alan tavan göbekleri görülmektedir.

Tavan bir yapıda yer alan kapalı mekanların üzerini örten donatı elemanı olarak önemlidir. Türk evinde de sofa ve odayı örten bu elemanlar sadece üst örtü elemanı olmanın yanında süslemeleriyle farklı kompozisyonlar ve motifleriyle birlikte bölgeye özgü farklı anlamlar yüklenmiştir.

İncelenen on bir adet evin tavan ve göbekleri alttan çakmalı düz tavan şeklinde olup merkez kısımları içe doğru çökertilmiş göbeklerden oluşmaktadır. Bu tavanların çoğunun değiştirildiği ve sadece iki tavanın özgün bırakıldığı görülmektedir. Tavan göbeklerinin ise tamamı özgün kalabilmiştir. Daha çok yerel ustalar tarafından yapılan bu göbekler genellikle kare formlu olup içe doğru küçültülerek çökertilmiştir. Bu göbeklerin etrafı kademeli bordür kuşakları ile çevrilidir. Her bordür içinde farklı süsleme kompozisyonlarına yer verilmiştir. En dış bordürde zikzaklar, yarım üçgenler ve burmalı süslemelerle geçiş sağlanmaktadır. Göbeğin tam ortası ise baklava dilimi, iç içe geçmiş kareler ve çarkıfelek motifleriyle tamamlanmıştır. Bu motiflerin birleşiminden oluşan yatay, dikey ve üçgen pano içleri yöreye özgü stilize edilmiş bitkisel motifler ile doldurulmuştur.

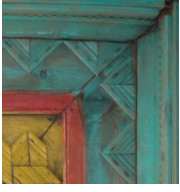
Muğla ve çevre köylerinde incelenen örnekler bakıldığında genellikle kırsal mimariyi yansıtan örnekler olması dikkat çekmektedir. Ahşap süslemenin yoğun olduğu ve genel olarak her bölgede rastlanılabilen tavan göbekleri dikkat çekmektedir. Ayrıca göbek içlerinde kullanılan motifler kendine özgü tasarımları ve motifleri ile ön plana çıkmaktadır. Aynı dönemde yapılmış bir çok evde tavan formunu ve motiflerini de görmek mümkündür. Göbeklere oyma-kabartma tekniği ile stilize edilerek işlenmiş künar ağacının kozalağı, çiçekleri ve yapraklarıyla birlikte gülbezeler, yonca yaprakları, lale ve nar motiflerinden oluşmaktadır. Künar yörede yetişen önemli bir fıstık ağacı olup ticari hayatın geçim kaynağıdır. Nar motifi de yörede yetişen nar ağaçlarının çok olması sebebiyle bolluk, bereket ve cennet meyvesi olarak işlenmiştir. Lale ise baharın müjdecisi olarak bilinen bir motiftir. Bu motifler Türk Sanatı'nın diğer alanlarında sıkça uygulama alanı bulmuştur.

Yatağan çevresindeki Haciveliler, Hacıbayramlar ve Hisarardı mahallelerindeki eski evlerden tespit edilen on bir örnek üzerinde yapılan çalışmada Türk ahşap sanatları bakımından önemli örnekler oldukları motif ve kompozisyonları ile ikonografik anlamlar içerdikleri görülmüştür.



Zengin ahşap süslemeli oda kapılarında da benzer motif ve kompozisyonlar kullanılmıştır. Daha çok 20. yy. (1935-40) başlarında bölgede çalışan Çine Akçaova Köyü'nden olan Mevlüt ve Mehmet Özen kardeşlerin yaptığı bilinen kapılar gibi burada incelenen tavan göbeklerinin de yine aynı ustalar veya onların yanında yetişen yerel ustalar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bölge evlerinin zengin Geleneksel el sanatları ve eski ustaların eseri olan bu örneklerin yaşatılması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması temennimizdir.

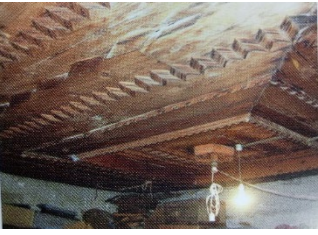
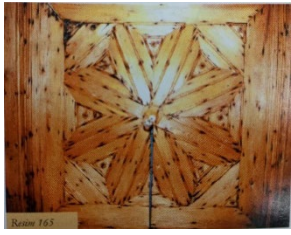
TABLolar

| GEOMETRİK SÜSLEME                                                                 |                                                                                   |                                                                                   |                                                                                    |                                                                                     |                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Yıldız                                                                            | Üçgen                                                                             | Baklava                                                                           | Testere Dişi                                                                       | Çarkıfelek                                                                          | Zikzak                                                                              |
|  |  |  |  |  |  |
| Mustafa Balcı Evi                                                                 | Necip Ayaz Evi                                                                    | Muhammmet (Mehmet) Ayaz Evi                                                       | Ahmet Cengiz Evi                                                                   | Mustafa Ayaz Evi                                                                    | Celal Ayaz Evi                                                                      |
| BİTKİSEL SÜSLEME                                                                  |                                                                                   |                                                                                   |                                                                                    |                                                                                     |                                                                                     |
| Kozalak Çiçeği                                                                    | Stilize Yapraklar                                                                 |                                                                                   | Nar                                                                                | Lale                                                                                |                                                                                     |
|  |  |                                                                                   |  |  |                                                                                     |
| Mustafa Balcı Evi                                                                 | Celal Ayaz Evi                                                                    |                                                                                   | Halil İbrahim Ayaz Evi                                                             | Mustafa Ayaz Evi                                                                    |                                                                                     |

Tablo 1: Tavan Göbeklerindeki Süsleme Kompozisyonları.

|                            | GEOMETRİK SÜSLEME |       |         |              |            |        | BİTKİSEL SÜSLEME |                   |     |      |
|----------------------------|-------------------|-------|---------|--------------|------------|--------|------------------|-------------------|-----|------|
| EV SAHİBİNİN ADI           | Yıldız            | Üçgen | Baklava | Testere Dişi | Çarkıfelek | Zikzak | Kozalak Çiçeği   | Stilize Yapraklar | Nar | Lale |
| Celal Ayaz Evi             |                   | X     |         |              | X          | X      | X                | X                 |     |      |
| Halil İbrahim Ayaz Evi     |                   | X     |         |              | X          |        |                  |                   | X   |      |
| Muhammed (Mehmet) Ayaz Evi |                   |       | X       | X            |            | X      | X                |                   |     |      |
| Mustafa Ayaz Evi           |                   | X     |         | X            | X          | X      |                  |                   |     | X    |
| Necip Ayaz Evi             |                   | X     |         |              | X          | X      | X                |                   |     |      |
| Mustafa Balcı Evi          | X                 | X     | X       |              |            |        | X                |                   |     |      |
| Ramazan Genek (Topal) Evi  |                   | X     |         | X            |            |        | X                |                   |     |      |
| Kasım Coşkun Evi           |                   | X     | X       |              |            |        | X                |                   |     |      |
| Ahmet Cengiz Evi           |                   |       |         | X            |            | X      | X                |                   |     |      |

Tablo 2: Tavan Göbeklerinin Genel Süsleme Kompozisyonu

| Benzer Tavan Süslemelerinin Farklı Bölge Evleri İle Karşılaştırılması              |                                                                                     |                                                                                      |                                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
|    |    |    |    |
| Muğla-Ula, Hamdi Yaman Evi Tavanı<br>(Kozak, 2014).                                | Muğla-Bozüyük, Hacı Süleyman Evi Tavanı<br>(Kunduracı, 2007)                        | Eskişehir- Sivrihisar, Şamdanlar Evi Tavanı<br>(Sayan, 2009).                        | İzmir, Akif Seçen Evi Tavanı<br>(Cömertler, 2023)                                     |
|    |    |    |    |
| Uşak- Murat Dokur Evi Tavanı<br>(Sayan, 1997)                                      | Antalya- Akseki, Orhan Can Evi Tavan Göbeği<br>(Kunduracı Arşivinden)               | Isparta- Eğirdir Hamam Mahallesi 36. Sokaktaki Evin Tavanı<br>(Demirci, 2011).       | Muğla- Yatağan- Hasan Özsan Evi Tavanı<br>(Kunduracı, 2007).                          |
|  |  |  |  |
| Manisa-Kula, H. Recepler Evi Tavanı<br>(Bozer, 1988).                              | Yozgat- Sorgun, Ahmet Fakılı Atıklar Evi Tavanı<br>(Karpuz, 2021).                  | İzmir- Birgi Çakırağa Konağı Köşk Tavanı (Sertyüz, 2022).                            |                                                                                       |

Tablo 3: Benzer Tavan Süslemelerinin Farklı Bölge Evleri İle Karşılaştırılması

## Kaynakça

- Altınoluk, Ü. (1998). Birgi, selvi ve nar. *İlgi Dergisi*, (95), 12-17.
- Arel, A. (1982). *Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar*. Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Arseven, C. E. (1975). *Tavan. Sanat Ansiklopedisi* (Çilt 5, s. 546, 1952, 1953). Milli Eğitim Basımevi.
- Aksoy, E. (1963). Orta mekân: türk sivil mimarisinde temel kuruluş prensibi. *Mimarlık ve Sanat Dergisi*, 7(8), 39-92.
- Baytop, T., & Kurnaz, C. (2003). Lâle. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 27, ss. 79-81). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bozer, R. (1988). *Kula Evleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Cansever, T. (2002). *Türk Evinin Mimarisi*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Cömertler, E. A., & Pektaş, K. (2017a). Ahşap süslemeli bir ev: denizli merkezefendi hızır salih efendi evi. *Kalemîşi Dergisi*, 5(9), 13-31. <https://doi.org/10.7816/kalemisi-05-09-02>.
- Cömertler, E. A., & Pektaş, K. (2017b). 19. yüzyıldan kalemîşi ve ahşap süslemeli bir ev: koçarlı hidayet ilhan evi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26(1), 45-67. <https://doi.org/10.29135/std.292458>.
- Cömertler, E. A. (2023). yok olmaya yüz tutmuş geleneksel mimari: izmir-kiraz-yağlar evleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 94-106. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.1135379>.
- Çaycı, A. (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*. İz Yayıncılık.
- Çaycı, A. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Palet Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1998, Mayıs 08-10). Eyüp ve çevresindeki mezar taşlarında görülen kâse içinde meyve tasvirlerinin sembolizmi. *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu Bildirileri*, ss. 120-130. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları.
- Demirci, D. (2011). *Isparta Evleri*. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Doğan, K. (1995). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Dursun, N. (2012). Akseki ilvat ve çevresindeki geleneksel türk evlerinden örnekler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 119-127.
- Eldem, S. H. (1941). 17 ve 18. Asırlarda türk odası. *Güzel Sanatlar Dergisi*, (5), 28-49.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. Pulhan Matbaası.
- Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi*. Taç Vakfı Yayınları.
- Gültekin, R. E. (2008). Türklerde bereket sembolü olarak kullanılan meyve motifleri ve mimaride değerlendirilmesi. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic*, 3(5), 9-31.
- Güner, M. (2020). *Sırlar Bohçası*. Destek Yayınları.
- Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. Yem Yayınları.
- Kozak, T. K. (2014). *Ula ve Ula Evleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kuban, D. (1995). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kuban, D. (2018). *Türk Ahşap Konut Mimarisi: 17.-19. Yüzyıllar*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kunduracı, O. (1999). Muğla- yatağan çevresindeki ahşap süslemeli kapılar. *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri*. ss. 183-189. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.



- Kunduracı, O. (2002). Batı Toroslarda Bulunan Geç Dönem Türk Evlerinde Ahşap Süsleme. *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 15, ss. 269). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kunduracı, O. (2007). *Muğla-Yatağan Çevresindeki Türk Devri Mimarisi ve El Sanatları*. Muğla Valiliği Kültür Yayınları.
- Kunduracı, O. (2006, Eylül 6-7-8). Denizli-Serinhisar ilçesinin eski evleri. A. Özçelik, M. Y. Ertaş, Y. Kılıç, Y. Avcı, S. İnan, & S. Parlaz (Ed.), *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri* (ss. 246-254). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- Kunduracı, O. (2011). *Hacı Akif Evi*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kunduracı, O. (2012). Muğla- Yatağan İlçesi Turgut (Leyne) Kasabasının eski evleri. Bilal Söğüt (Ed.), *Stratonikeia'dan Lagina'ya: Ahmet Adil Tırpan Armağanı* (1. baskı, ss. 399- 421). Ege Yayınları.
- Kunduracı, O. (2016). Ceiling Applications İnTraditional Turkish Housas İn The Western Taurus Mountains. O. Kunduracı & A. Aytaç (Eds.), *X. International Turkic Culture, Art and Protection of Cultural Heritage Symposium/ Art Acticvity* (ss. 215-230). Ulan Bator: Ministry of Culture Publications.
- Kunduracı, O., & Bahargülü, N. (2017, Mayıs 12-13-14). Geleneksel Türk Evinde Ortak Yaşama Alanı: Sofa. VI. *Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri, Tahir Akyürek Armağanı* Bildirileri (ss. 489-498). Konya: Anka Basım Yayınları.
- Kunduracı, O., Bahargülü, N., & Güven, S. (2018). Gibye'de bulunan Türk dönemine ait eserler. B. Söğüt & S. Gencer (Eds.), *Stratonikeia Çalışmaları 3: Gibye Yeşilbağcılar* (1. Baskı, ss. 107-125). Ege Yayınları.
- Kunduracı, O., Bahargülü, N., & Yiğiter, E. (2020). Türk evinde oda ve odayı biçimlendiren unsurlar. *Tarih ve Medeniyet Faktörler ve Diyarlar, Akademik Naile Velihanlı Armağanı Bildirileri* (ss. 467-484). Bakü: Azerbaycan Milli İlimler Akademisi.
- Kunduracı, O., & Yavuzylmaz, A. (2021). Beyşehir evlerinden örnekler. H. Muşmal (Ed.), *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm, Sanayi ve Ticaret Şehri Beyşehir* (ss. 199-232). Palmet Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Küçükerman, Ö., & Güner, Ş. (1995). *Anadolu mirasında Türk evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önge, Y. (1975). Selçuklularda ve Beyliklerde ahşap tavanlar. *Atatürk Konferansları* 5 (ss. 184). Ankara, Türkiye.
- Özaltın, F. N., & Ölmez, F. N. (2012). *Burdur Bakıbey Konağı Süslemeleri*. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Yayınları.
- Özkan, N. K., & Duran, R. (2022a). *Türk Süsleme Sanatında Nar*. Eğitim Yayınevi.
- Özkan, N. K., & Duran, R. (2022b). Türk kültüründe nar motifi ve tekstil uygulamalarından örnekler. *Ulak Bilge Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 21-33.
- Sayan, Y. (1997). *Uşak Evleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri Yayınları.
- Sayan, Y. (2009). *Sivrihisar Evleri*. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Sertyüz, N. (2022). *Anadolu Türk evi'nde ahşap üzeri kalemışı bezeme* (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Sözen, M., & Erüzun, C. (1996). *Anadolu'da Ev ve İnsan*. Emlak Bankası Yayınları.
- Şenalp, M. H. (1984). Kula- kula'daki evlerin mimarisi üzerine. *Lale Dergisi*, (2), 27-36.
- Taşkale, F. (2015, Aralık 02-30). *Nar Sergisi*. 2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, İstanbul, Türkiye.
- Kozak, T. K. (2014). *Ula ve Ula Evleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tütüncügil, E. Ç. (2011). Türk süsleme sanatının birbirine karıştırılan iki motifi: nar ve haşhaş. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (27), 27-46.

- Tütüncügil, E. Ç. (2013). Türk süsleme sanatında nar: form, köken ve ikonografik anlamı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 18(33), 61-92.
- Uyar, M., Uyar, M., & Oğuz, U. (2005). *Antalya Kültür Envanteri (Akseki- İbradı- Gündoğmuş – Gazipaşa)*. Antalya Valiliği Yayınları.
- Yıldırım, K. (2006). Geleneksel Afyonkarahisar evlerine ait kapılar üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, (21), 75-85.